

Освітній навігатор на 2025/2026 навчальний рік

У 2025/2026 навчальному році освітній процес у закладах загальної середньої освіти спрямовано на реалізацію Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87; Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 972; Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням досягнень упровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема подолання освітніх втрат.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 22.08.2024 № 1182 затверджено Порядок утворення та умови функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Цей нормативний акт набуває чинності з 01.09.2025, а його дія поширюється на заклади загальної середньої освіти всіх форм власності і підпорядкування, крім спеціальних ЗЗСО та навчально-реабілітаційних центрів.

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» розробила матеріали про діяльність психологічної служби у системі освіти України, стан забезпечення закладів освіти практичними психологами і соціальними педагогами та рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в 2025/2026 навчальному році, з якими можна ознайомитися за [ПОКЛИКАННЯМ](#).

Для викладання у 9-11 класах за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти чинними залишаються інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році (лист МОН від 30.08.2024 1.1/15776-24), розміщені за [ПОКЛИКАННЯМ](#).

Формування культури безпечної онлайн-поведінки

Безпечне шкільне онлайн-середовище для учнівства, учительства та батьківства, – це функціональна безпечна шкільна мережа зі сформованою загальною політикою школи щодо онлайн-безпеки дітей, яка передбачає впровадження основних принципів захисту персональних даних.

Національний проєкт [Кібер Брами](#) допоможе дізнатись, як безпечно користуватись мережею, попереджати та протидіяти злочинним діям в Інтернеті та не стати жертвою ворожої пропаганди. Розділ «[Кібербезпека в освіті](#)» знайомить з актуальними викликами у сфері кібербезпеки, підходами до захисту персональних даних у мережі, сучасними навчальними курсами для покращення цифрових навичок у сфері кібергігієни, корисними навчальними матеріалами «[Моя приватність](#)» для учнів / учениць 1–11 класів, іграми тощо, які пояснюють дітям та батькам основні правила онлайн-етикету в мережі, як

розрізняти фейки та дезінформацію. За допомогою порталу учні /учениці, учителі / учительки, батьки можуть навчитися безпечно використовувати сучасні цифрові технології, соціальні мережі, онлайн-платформи та застосунки.

Як сформувати безпечну шкільну мережу та забезпечити онлайн-безпеку для учнівства та батьків, які перебувають на тимчасово окупованих територіях і учителів / учительок, які з ними працюють, висвітлено у [«Методичних рекомендаціях щодо відновлення української системи освіти на деокупованих територіях для керівників і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти»](#).

Звертаємо увагу: під час дистанційного або змішаного навчання посилюється значущість безпеки в мережі. Рекомендуємо ознайомити учнів / учениць з алгоритмами дій у разі онлайн-небезпек та обговорити з батьками використання контент-фільтрів для безпечного пошуку інформації.

Важливо формувати мережевий етикет, заохочувати відповідальну поведінку в мережі та дотримання правил спілкування. Нагадуємо про необхідність повторення правил безпечної роботи за комп'ютером і виконання вправ для зняття втоми. Рекомендуємо звернути увагу на особливості дистанційного навчання (листи Міністерства освіти і науки України від 02.11.2020 № 1/9-609, від 03.11.2023 № 1/17310-23; навчально-методичний посібник «Нова українська школа: організація дистанційного і змішаного навчання у початковій школі», <https://surl.li/ndwhrw> та методичними рекомендаціями щодо організації дистанційного навчання в школі, <https://surl.cc/vsorbtt>).

Доброчесність у закладі освіти

Про діяльність закладів освіти на засадах доброчесності, права та обов'язки педагогів і учнівства можна дізнатися на платформі [Study.NAZK](#). Крім того, розроблено методичні рекомендації для підвищення прозорості та доброчесності діяльності закладів загальної середньої освіти [«Освітній навігатор»](#).

Соціально-емоційна підтримка учасників освітнього процесу

Для посилення компонентів із соціально-емоційного навчання для вчительства можуть бути корисними такі ресурси:

Аналітичний огляд [«Можливості для реалізації СЕН у рамках реформи НУШ»](#) від ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку»;

Посібник [«Я \(практикую\) СЕЕН. Посібник для створення професійної спільноти»](#) від EdCamp Україна;

Програма [«Соціально-емоційне та етичне навчання»](#) для 3-4 класів початкової школи;

[Національний звіт 2025 року](#), розділ із практиками соціально-емоційного навчання у школах.

Крім того, розроблені навчальні курси для освітян:

Курс [«Я і якісне та цілісне навчання: СЕН і психосоціальна підтримка»](#). 5-годинний безкоштовний курс англійською мовою з українськими субтитрами. Фокус на підтримку дітей у складних умовах, ознайомлення з методами СЕН, арт-техніки, самопідтримка для педагогів.

СЕЕН-ініціатива на EdCamp Ukraine: [«Хочу практикувати СЕЕН»](#). Інформація про те, як долучитися до програми, практика обміну досвідом, спільноти та сертифікаційні можливості для педагогів.

Курс [«Небайдужі: базові емоційні потреби та соціальна взаємодія»](#). 15-годинний безкоштовний курс із фокусом на емоційне благополуччя.

З 2022 року в системі вищої та післядипломної педагогічної освіти імплементується курс з психосоціальної підтримки для педагогів закладів дошкільної та загальної середньої освіти «Благополуччя дітей та педагогів: дієві інструменти та практики підтримки». Курс розроблено науковим партнером the LEGO Foundation MHPSS Collaborative.

Реагуючи на потреби сьогодення та з метою забезпечення наступності між дошкільням та загальною середньою освітою, the LEGO Foundation було реалізовано національну імплементацію Програми СЕН «Зерна»: розвиток соціально-емоційних навичок та підтримка благополуччя дітей і педагогів в Україні. Реалізація Програми відбувається у партнерстві між Міністерством освіти і науки України, the LEGO Foundation, Лабораторії з екологічних підходів до соціально-емоційного навчання (англ. EASEL Lab) Гарвардської вищої школи освіти та обласних закладів післядипломної педагогічної освіти. З матеріалами проєкту можна ознайомитися за [покликанням](#).

Формування медіаграмотності

Від 2022 року відбулися радикальні зміни в інформаційному середовищі: замість «простих» фейків чи діпфейків ми маємо справу з масштабованими ШІ-маніпуляціями, емоційною поляризацією, ботореальністю та вірусними формами дезінформації.

Сьогодні вже замало просто вміти розпізнавати фейк – важливо розуміти контексти, мотивації, механізми впливу. Учень / учениця має навчитися не тільки перевіряти інформацію, а й розпізнавати, як нею маніпулюють.

Для формування медіаграмотності учнівства в освітньому процесі можуть використовуватися такі модельні навчальні програми та навчально-методичні матеріали:

1. Модельна навчальна програма «Основи медіаграмотності» (5–6 класи) для закладів загальної середньої освіти / О. П. Мокрогуз / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. Модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу «Основи медіаграмотності» (7–8 класи) для закладів загальної середньої освіти / О. П. Мокрогуз, О. В. Желіба / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. Основи медіаграмотності (пропедевтичний курс). Навчальна програма для учнів 8 (9) класів 2017 р.

2. «Основи медіаінформаційної грамотності» для 10-11 класів 2014 р.

3. «Основи медіаграмотності, 7–8 класи. Посібник для вчителя / Мокрогуз О. П. / за загал. ред. В. І. Іванова»

4. «Основи медіаінформаційної грамотності, 10–11 класи. Посібник для вчителя / Мокрогуз О. П., Желіба О. В., Запорожченко М. В. / за загал. ред. В. І. Іванова»

5. «Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін» За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза – К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2016.

6. «Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства» / Т. Бакка, О. Бурім, О. Волошенюк, Р. Євтушенко, Т. Мелещенко, О. Мокрогуз; За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – К. : ЦВП, АУП, 2016.

7. «Медіаосвіта в огні. Методичні рекомендації для вчителів курсу «Громадянська освіта»/«Історія». / Потапова В. І., Дегтярьова Г. А., Мокрогуз О. П., Желіба О. В, Ковач І. М./ за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф.» 2023 р.

8. 7 кроків до здорового медіаспоживання під час війни. Посібник для вчителя / О. Вознесенська, Н. Дятел, Л. Найдьонова, О. Тараненко, Н. Умеренкова. [Електронний ресурс] // IREX в Україні. — 2024. — 147 с. *Режим доступу до ресурсу:* <https://vse.ee/7kroktivIREX>

9. Інфомедійна грамотність онлайн: посібник для тренера / за заг. ред. Тараненко О. / Розроблено в межах проекту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність»: <https://www.aup.com.ua/mm/>

10. «Освітні практики із запобігання інфомедії, або Як не ізолюватися від правди. Навчальний посібник / за редакцією Волошенюк О., Іванова В., Кулакова А.» та відповідний [відеокурс](#).

11. Навчально-методичні матеріали для вчителя "[Інфомедійна грамотність на уроках української мови](#)" для 8–9 класів;

12. Навчально-методичні матеріали для вчителя "[Інфомедійна грамотність на уроках української літератури](#)" для 8–9 класів;

13. Навчально-методичні матеріали для вчителя "[Інфомедійна грамотність на уроках мистецтва](#)" для 9 класів;

14. Академією української преси створено портал «Медіаосвіта та медіаграмотність» <http://www.medialiteracy.org.ua>. На ньому розміщено електронну бібліотеку медіаосвітніх видань АУП, презентації, розробки уроків, відеоматеріали, корисні ресурси для викладання медіаграмотності в закладах освіти, бліцтест з інфомедійної грамотності, мапу поширення медіаграмотності в Україні, а також новини та анонси у сфері медіаосвіти.

15. [Портал медіаосвіти та медіаграмотності](#).

16. **Національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр»** містить добірки універсальних уроків з навчальними матеріалами до них, навчальні відеоматеріали, ігри, набори вправ: [Онлайн-безпека для підлітків](#), [Онлайн-безпека для освітян](#), [Онлайн-безпека для батьків](#).

17. [Посібник з медіаграмотності для підлітків від Google](#).

Онлайн-курс для учительства [«Very Verified 2.0»](#) спрямований на широку аудиторію користувачів / користувачок і буде цікавий для всіх: і тих, хто професійно працює з темою медіаграмотності, і тих, хто має бажання посилити свої навички розпізнавання шкідливих інформаційних впливів. Онлайн-курс покликаний зміцнити інформаційну стійкість громадян / громадянок в умовах сучасних викликів, зокрема під час війни, коли маніпуляції та навмисно спотворена інформація можуть загрожувати національній безпеці та єдності.

Після завершення курсу користувачі отримують сертифікат на 15 годин (0,5 кредиту ЄКТС), а також на стартовій сторінці курсу доступна [програма підвищення кваліфікації](#). *Пройти курс* – [Very Verified 2.0 | EdEra – студія онлайн-освіти](#).

«**Впровадження медіаграмотності в освітню сферу**» (IREX у партнерстві з Асоціацією інноваційної та цифрової освіти): онлайн-курс для вчителів розроблений у форматі SCORM, він поєднує найкращі педагогічні практики інтеграції з унікальним методичним підходом проєкту. Онлайн-курс допоможе здобути глибоке розуміння того, як інтегрувати теми з медіаграмотності у свій предмет, забезпечити стійкість до шкідливих інформаційних впливів шляхом виконання вправ на актуальні теми та опанувати інструменти фасилітації обговорень складних емоційних тем. Проходження онлайн-курсу дає можливість отримати сертифікат на 30 годин або 1 кредит ЄКТС. [Пройти курс](#).

«**Медіаграмотний спротив: будемо аргументовані діалоги**»: курс інтегрує інфомедійну грамотність у вивчення української мови з метою набуття навичок критичного сприйняття інформації та соціальної толерантності й усвідомлення цінності високоякісної інформації в сучасному контексті.

«**Медіаграмотний спротив: спілкуємось на рівних**»: курс інтегрує інфомедійну грамотність у вивчення української мови з метою набуття навичок критичного сприйняття інформації та соціальної толерантності й усвідомлення цінності високоякісної інформації в сучасному контексті.

Використання штучного інтелекту в освіті

Штучний інтелект може бути помічником для вчителів у підготовці до уроків, створенні завдань, ілюстрацій тощо. Надаємо добірку ресурсів, які допоможуть оволодіти навичками роботи з інструментами штучного інтелекту:

- курс підвищення кваліфікації «[Штучний інтелект в освіті](#)». Містить чотири вебіари. Охоплює основи штучного інтелекту, використання у підготовці уроків, створення завдань, етичні аспекти, формування запитів;
- онлайн-курс «[Штучний інтелект – персональний помічник учителя](#)». Містить практичні відео й матеріали: створення завдань, автоматизація, розвиток критичного мислення;
- курс від Міністерства цифрової трансформації та Дія Серія освітніх відео: «[Що таке ШІ](#)», алгоритми, ризики, застосування у житті. Короткий формат (~0.1 ЕКТС), доступно українською та англійською мовами;
- курс «[Штучний інтелект та цифрові технології в освіті: природнича галузь](#)». Безкоштовний курс тривалістю приблизно 15 годин. Охоплює типи ШІ, модулі інтеграції в природничу освіту, адаптивні технології, освітню платформу iZZI;
- курс «[Штучний інтелект: від початківця до експерта](#)». Безкоштовний курс із шістьма модулями, включає знайомство з ChatGPT, Gemini, Claude, Copilot; генерація текстів, зображень, робота з таблицями, fact-checking.

МЕТОДИЧНА ПІДТРИМКА ОСВІТЯН

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

У 2025/2026 навчальному році освітній процес у 1–4-х класах спрямований на реалізацію Державного стандарту початкової освіти з урахуванням досягнень упровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема й подолання освітніх втрат. В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі»). Перелік грифованої навчальної літератури доступний на офіційному вебсайті Міністерства, на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (у переліку: <https://surl.lt/jdtxwh>, або у каталозі: <https://surl.li/bqsrea>) та на вебсайті ДНУ «Український інститут розвитку освіти» (у каталозі: <https://surl.li/xxvcuy>).

З 2025 року у підручниках, що пройшли конкурсний відбір, обов'язковим складником став Е-додаток (інтерактивний електронний додаток до підручника). Він є доповненням, що посилює змістові та функціональні можливості паперового підручника завдяки мультимедійному контенту та інтерактивним функціям. Таке нововведення сприятиме якіснішому засвоєнню матеріалу та вдосконаленню освітнього процесу загалом.

Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнівства та добровільної згоди усіх батьків, або осіб, що їх замінюють, учнів / учениць класу на фінансове забезпечення.

Календарно-тематичне планування педагогічні працівники можуть розробляти за бажанням, зокрема у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є автономією вчителя / вчительки.

Під час визначення обсягу завдань для самопідготовки учнів / учениць потрібно враховувати витрати часу дитини та вимоги Санітарного регламенту для ЗЗСО (наказ МОЗ від 25.09.2020 № 2205), де зазначено: у 3–5 класах тривалість виконання не має перевищувати 1 год, у 1–2 класах не рекомендується задавати обов'язкові завдання для самопідготовки. Проте у 2 класі можна пропонувати індивідуальні завдання за вибором, обсягом до 45 хв на добу. Вони мають бути посильними, цікавими, із чіткою інструкцією та знайомими діями. Завдання можуть включати роботу з довідниками, спостереження, інтерв'ювання тощо. Доцільно уточнювати терміни виконання (до уроку, тиждень, два), максимальний – два тижні (наприклад, для позакласного читання). Допускається використання електронних освітніх ресурсів за умови попереднього навчання з ними у класі.

Для надолуження освітніх втрат або організації додаткового освітнього простору можна використовувати мобільний застосунок «[Вивчаю — не чекаю](#)», де представлено добірку відео, тренувальні вправи, завдання, книги, ігри з математики й української мови і читання для 1-4 класів.

Гейміфікована програма навчання з використанням інтерактивних технологій «КЕЧ» спрямована допомогти учням / ученицями початкових класів подолати освітні втрати, спричинені війною, поглибити знання та здобути навички, які допоможуть з упевненістю рухатися вперед у навчанні. Для учнів / учениць [другого](#), [третього](#) та [четвертого](#) класів розроблено гейміфіковані уроки, які містять блок емоційного налаштування та рефлексії.

Рекомендуємо вчителям / вчителькам початкової школи, у разі потреби, звертатись до бібліотеки [навчально-методичних посібників](#) для педагогічних працівників, зокрема і тих, які працюють з учнівством з особливими освітніми потребами або, наприклад, «Електронний помічник вчителя» <https://elpom.com.ua/>. Доцільно ознайомитися з особливостями організації навчальної взаємодії учнів / учениць з об'єктами шкільного освітнього середовища (<http://surl.li/ekikl>) та дидактичними моделями організаційних форм компетентнісно орієнтованого навчання (<https://cutt.ly/eynEePM>).

Ранкові зустрічі (10–15 хв на початку дня) сприяють створенню позитивної атмосфери. Рекомендується включити до них теми особистої та цивільної безпеки, дії в надзвичайних ситуаціях, мінної та пожежної безпеки. Корисними також можуть бути рольові ігри й практичні вправи.

Розклад дзвінків має враховувати тривалість уроків: 35 хв у 1-х класах, 40 хв – у 2–4-х. Заклад загальної середньої освіти може по-різному комбінувати навчальний час у межах загальної кількості навчальних годин, визначених освітньою програмою, що відкриває можливості для реалізації інтегративного підходу в змістовому забезпеченні освітнього процесу. Водночас перерозподіл навчального часу не повинен призводити до перевищення загальної суми навчальних годин на тиждень відносно гранично допустимого тижневого навантаження здобувача освіти. Зауважимо, що частину навчального навантаження з фізичної культури (до 1 години на тиждень) у початковій школі можна використовувати на вивчення окремих навчальних предметів, що забезпечують рухову активність учнівства (хореографія, ритміка, плавання тощо), за наявності відповідних умов, педагогічних кадрів та навчальних програм, які мають гриф Міністерства освіти і науки України.

Для реалізації пріоритетного напрямку освітньої діяльності щодо організації роботи з подолання освітніх втрат учительство може використовувати методичні рекомендації ([лист МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22, додаток 2](#)), а також ресурси [Educaplay](#), [Wordwall](#), [Matific](#) тощо; корисними є матеріали щодо компетентнісного підходу в навчанні, розроблені Державною службою якості освіти; методичний посібник щодо [технологій формування навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу](#), розроблений Академією педагогічних наук України; методичний посібник щодо [технологій оцінювання особистісних і навчальних досягнень учнів та учениць початкової школи](#), розроблений Інститутом педагогіки НАПН України.

Діагностичний підхід є провідною умовою ефективної організації освітнього процесу. Радимо ознайомитися з результатами дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни ([звіт Державної служби якості освіти](#)).

Важливо також діагностувати не лише результати навчання, а й особистісні

якості, мотивацію, психологічний клімат. Рекомендуємо ознайомитися з особливостями організації діагностичної та корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами (<https://surl.lu/sgczsz>).

Розвитку емоційно-соціальних навичок сприятимуть результати міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок ДоСЕН (<https://dosen.edcamp.ua/rezultaty>). Радимо обговорити в професійних колах [аналітичний огляд щодо соціально-емоційного навчання](#); особливості формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування (<http://surl.li/ekhrp>) та використовувати практичні рекомендації щодо формування емоційного інтелекту в учнів / учениць початкової школи (<http://surl.li/ekhrp>, <http://surl.li/fmepg>).

У 2025/2026 навчальному році зберігається висока актуальність психологічного супроводу освітнього процесу, спрямованого на підтримку дітей в умовах воєнного та післявоєнного стану. Доцільним є використання практик психологічного розвантаження (додаток 2 до листа МОН від 19.08.2022 №1/9530-22), що сприятимуть створенню атмосфери безпеки та емоційного комфорту.

Ефективною умовою такої атмосфери є дидактично виважена взаємодія, заснована на партнерстві й співпраці. Концепція НУШ і Державний стандарт початкової освіти акцентують увагу на формуванні комунікативної компетентності учнів / учениць, що охоплює здатність до усного й письмового висловлення думок, розуміння інформації, вільне володіння мовою в різних ситуаціях.

Важливими наскрізними вміннями є: *висловлювання власної думки*, яке доцільно розвивати за допомогою технології «Щоденні 5», щоденника вражень, диференційованих письмових завдань тощо; *здатність логічно обґрунтовувати позицію*, що передбачає роботу з джерелами, аналіз, узагальнення, обґрунтування суджень, дискусії, рефлексію, моделювання ситуацій; *уміння співпрацювати з іншими*, яке формується через інтерактивні методи, рольові ігри, групову роботу, правила співжиття класу, ранкові зустрічі.

Комунікативний розвиток посилюється завдяки поєднанню з розвитком критичного мислення. Рекомендуємо ознайомитись із методичними підходами до його формування у здобувачів початкової освіти (<https://surl.li/spbleq>).

У контексті війни особливо актуальним залишається національно-патріотичне виховання відповідно до [Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України](#) (2022). Рекомендуємо, проєктуючи процес засвоєння змісту навчальних предметів, ґрунтуватися на настановах, що стосуються національно-патріотичного виховання і формування громадянської позиції в учнів / учениць та які пропоновані у методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних

предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (Додаток 2 до листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22).

Для формування читацької активності учнівства радимо використовувати добірки дитячої літератури (<https://aw.ubi.org.ua/#parents>), інтернет-ресурси від української асоціації працівників бібліотек для дітей, що розміщені на сайті Національної бібліотеки України для дітей. Для покращення читацької компетентності: безоплатна читацька онлайн-платформа для дітей та підлітків Storiya, онлайн-бібліотека колекції авторських казок, створених міжнародною командою письменників та дитячих психологів, «Живі казки».

У відповідь на наслідки руйнування енергоінфраструктури, пріоритетним завданням є формування енергетичної культури, через екологічну компетентність. Рекомендуємо інтегрувати в освітній процес навчальні активності, спрямовані на формування навичок ощадливого використання ресурсів (проекти, дослідження, челенджі, конкурси).

Оцінювання результатів навчання учнівства 1–4 класів має здійснюватися відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом МОН від 13.07.2021 № 813, та порад, викладених у Додатку 2 листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22. Вони мають *рекомендаційний характер*, а заклади освіти, згідно зі статтею 54 Закону України «Про освіту» можуть розробити власну систему оцінювання з дотриманням концептуальних засад Нової української школи щодо здійснення оцінювально-аналітичної діяльності учителів/вчительок. Види, кількість діагностувальних робіт і форми фіксації результатів можуть бути змінені педагогом або методичним об'єднанням і затверджені на педраді. Згідно з наказом МОН від 30.11.2020 № 1480 система оцінювання конкретизується в освітній програмі закладу освіти та у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Важливим чинником ефективного освітнього середовища є партнерська взаємодія школи й родини. Варто посилювати просвітницьку роботу з батьками, залучати їх до освітнього процесу, осучаснювати зміст заходів, спрямованих на підтримку родинних цінностей. Корисні практики можна переглянути тут: <http://surl.li/geapz>. Відповідаючи на запити батьків щодо оцінювання результатів навчання учнів та учениць, слід пояснити, що оцінювання у початковій школі здійснюється постійно, лише його результат фіксується у формі оцінювального судження. Слово вчителя/вчительки допомагає учнівству зрозуміти спосіб дії, за потреби коригувати діяльність і досягати успіху. Важливо радити батькам щоденно обговорювати з дитиною її навчальні досягнення, труднощі, зусилля, допомагати їй формувати навички саморефлексії.

Оцінювання у початковій школі – це не відбір, а орієнтир для подальшого розвитку учня / учениці. У час викликів важливо зберігати психологічну стійкість. Психологи радять зосереджуватись на тому, що ми можемо контролювати, підтримувати стосунки, діяти маленькими кроками та дбати про себе.

БАЗОВА ШКОЛА

У 2025/2026 навчальному році навчання у 5-8 класах буде здійснюватися за Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом МОН від 09.08.2024 № 1120, модельними навчальними програмами.

Навчання у Новій українській школі має ґрунтуватися на компетентнісному, діяльнісному та аксіологічному підходах. Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів та учениць; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Держстандарт заохочує вчительство працювати за особистісно орієнтованою моделлю освіти. Це означає, що школа має максимально враховувати права, здібності, потреби та інтереси кожної дитини, ефективно втілюючи в життя принцип дитиноцентризму. Такий підхід створює умови для повного розкриття потенціалу учнів / учениць і їхнього гармонійного розвитку.

Обравши модельну навчальну програму, учитель / учителька на її основі складає навчальну програму, у якій зазначає послідовність й орієнтовний час вивчення тем у певному класі з урахуванням особливостей технічного забезпечення, кадрового складу, рівня підготовки та освітніх пріоритетів учнівства тощо. У модельній навчальній програмі авторські колективи пропонують послідовність вивчення тем, зміст і види навчальної діяльності, які є орієнтовними. Тому з модельної навчальної програми вчитель / учителька до кожної теми навчальної програми добирає з-поміж запропонованих або ж додає ті елементи змісту й способи діяльності, що в умовах певного навчального закладу й класу є найоптимальнішими.

Учитель / учителька має автономію у виборі організаційних форм, видів, методів та засобів навчальної діяльності з метою забезпечення передбачуваних Державним стандартом навчальних досягнень учнів / учениць як результату освітнього процесу. Реалізовувати освітній процес важливо на основі діяльнісного підходу, зважаючи на природні інтереси учнів / учениць відповідного віку, а також з достатньою гнучкістю для урахування як особливих освітніх потреб, так і динамічних умов навчання.

Іншою важливою умовою організації освітнього процесу є вибір системи методів і прийомів активного навчання, зокрема змішаного. Форми організації освітнього процесу мають враховувати види навчальної діяльності, що пропонуються обраною навчальною програмою, а також мають бути спрямовані на подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема подолання освітніх втрат.

При плануванні уроків потрібно визначити види навчальної діяльності учнівства з використанням компетентнісного і діяльнісного підходів.

Вимоги до уроку, які необхідно враховувати:

- урок повинен передбачати не лише виклад матеріалу, змісту, але й завдання, що передбачають засвоєння, застосування навчальної інформації на практиці;
- частина знань і вмінь повинна бути отримана учнями та ученицями у процесі самостійного пошуку шляхом розв'язування пошукових задач та опанування способів діяльності у процесі пошуку;
- виклад навчального матеріалу на уроці може і повинен бути варіативним. В одних випадках викладається готова інформація у формі пояснення, практичного показу і виконання вправ. В інших випадках матеріал вивчається шляхом постановки вчителем / вчителькою проблеми та розкриття шляхів і видів навчальної діяльності учнів / учениць для її доказового рішення.

Важливою умовою уроку є індивідуалізація навчання. Цьому сприяє програмна позиція можливості індивідуального вибору засобів навчання на кожному уроці. Використання навчального матеріалу різного ступеня складності за змістом, кількістю повторень, темпом виконання враховує інтереси та можливості різних учнів / учениць. Складний матеріал, величина навантаження можуть виявитись не під силу деяким учням / ученицям для активного засвоєння і виконання. Повідомлення учням та ученицям завдань для самостійного виконання передбачає, щоб вони могли поступово переходити від менш важких завдань до складніших.

Події, які тривають внаслідок російського вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 року, зумовили необхідність оновлення змісту навчальних предметів та інтегрованих курсів, що реалізувалося в прибиранні російських творів та напрацювань у змісті. Також наголошуємо, що стаття 7 Закону України «Про освіту» визначає українську мову як мову освітнього процесу. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.10.2023 № 1/16742-23 «Про застосування державної мови у сфері освіти» закликає не застосовувати мову агресора в освітньому процесі.

Для організації змішаного та дистанційного навчання у 5–11 класах освітнім інструментом, який варто використовувати, є вебплатформа [«Всеукраїнська школа онлайн»](#). ВШО – це національна освітня платформа з відеоуроками, тестами, вправами та готовими курсами для 5–11 класів. Наразі на платформі розміщено освітні матеріали з майже всіх обов'язкових навчальних предметів й інтегрованих курсів. Загалом на платформі понад 4000 відео, до них завантажено конспекти, завдання, підсумкові тести до тем, діагностичні тести для виявлення освітніх прогалин. Для організації навчання класу учитель/вчителька може використовувати персональний кабінет, за допомогою якого призначати учням та ученицям домашнє завдання. У ньому вчитель / вчителька може призначати завдання учням / ученицям, використовуючи курси платформи та доповнюючи їх своїми матеріалами, організовувати обговорення. Детальніше про платформу: [«Путівник по Всеукраїнській школі онлайн»](#).

Також для діагностики навчальних втрат розроблені діагностувальні роботи, які можна запропонувати для діагностування (первинного і вторинного) на початку 5 класу (за курс початкової школи), 7 класу (за курс 5-6 класів) та 9

класу (за курс 7-8 класів). У підсумку учні та учениці отримають не оцінку, а звіт із власними результатами та перелік посилань на матеріали, які варто опрацювати, щоб надолужити ті теми, щодо яких були допущені помилки під час виконання завдань тесту.

Навчальна платформа [Pi-stacja](#) фонду «Katalyst Education» містить навчальні матеріали для учнівства 5–9 класів (відео й навчальні завдання) й стане підтримкою для навчання й активного опанування навчальних предметів (математика, біологія, хімія, географія, фізика тощо) й курсів українознавчого компонента. Pi-stacja UA – безкоштовна онлайн-платформа з понад 1300 відеоуроками для учнівства 5–9 класів. Відео, тести, схеми – усе українською, усе за програмою НУШ. Матеріали можна завантажити або дивитися безкоштовно на будь-якому пристрої.

Для задоволення освітніх українців, які проживають за межами України, можуть використовуватися електронні версії українських підручників, зокрема з української мови, літератури, що розміщені на сайті державної установи «[Інститут модернізації змісту освіти](#)» у розділі «Підручники».

Володіння українською мовою можна підтримати з допомогою мовних таборів під час канікул. Допоможуть в цьому посібник «[Як спланувати та провести мовний табір](#)» та [Програма літнього мовного табору](#) (організована за принципом модулів, тому її можна перекомпонувати відповідно до власних потреб).

Навчальна програма «[Я і Україна](#)» з курсу українознавства для суботніх та недільних шкіл українського закордоння за допомогою наскрізної інтеграції розкриває Україну та українську спільноту через використання сучасних науково-методичних знахідок українських та закордонних науковців, педагогів, представників медіакультури, незалежних експертів в галузі соціології, освіти, культури, історії, етнології, політології, прикладної антропології, соціокультурної антропології тощо. Змістове наповнення програми розкриває українській спільноті за кордоном потенціал сучасного українознавства не лише в академічній сфері, а й у різноманітних соціальних контекстах тощо.

Онлайн-курс «[моВА моЯ](#) (від А до Я: література, історія, природа/географія...)» популяризує вивчення у цікавій формі української мови та літератури серед дітей, які перебувають (перебували) за кордоном або на тимчасово окупованих територіях, і не тільки задля надолуження освітніх втрат, узагальнення знань та вивчення мови. Курс спрямований на формування мовної грамотності та культурної ідентичності. Сучасні анімовані відеоуроки з яскравими персонажами забезпечують легке пояснення складних тем: мова, мовлення, вимова, слово, речення, текст, література, історія, природа, творчість.

Онлайн-курс «Українська мова: слухаємо, пишемо, читаємо, взаємодіємо» розроблено відповідно до Модифікованої (скорочена) програма з української мови для 5–6 класів. Мовний курс відображає комунікативну складову, демонструє оригінальний підхід, орієнтований на сучасність, містить цікаву, пізнавальну, виховну, захопливу інформацію, яка сприятиме вдосконаленню грамотності, розширенню ерудованості тощо. Навчальний контент курсу здебільшого подано в текстовому форматі, відповідно до яких авторки формували завдання для розвитку критичного мислення, оскільки взаємодія з

текстом допомагає удосконалити вміння швидко й осмислено читати, а головне – ґрунтовний аналіз тексту надає змогу осмислити глибокі рефлексії до здобуття нових або вже здобутих раніше знань.

Мобільний застосунок [Ar Book](#) містить сучасні навчальні експерименти у форматах VR та AR, 3D моделі, які дозволяють інтерактивно вивчати історичні події та місця, географічні об'єкти тощо.

Мовно-літературна освітня галузь

Українська мова, українська та зарубіжна літератури, інтегрований курс літератур

На початку навчального року для учнів / учениць доцільно запланувати роботу щодо виявлення та (у разі потреби) подолання їхніх освітніх втрат з української мови. Для цього можна використовувати вже розроблені варіанти тестування на платформі Всеукраїнська школа онлайн або видання [«Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації»](#).

Для організації роботи з подолання виявлених втрат важливо адаптувати навчальні програми, використати внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки, подбати про доступність викладу, наявність циклічного, інтервального повторення матеріалу, вправ на стабілізацію емоційного стану учнів / учениць, упровадження диференційованого навчання та формувального оцінювання.

На заняттях з української мови у 8 класі учні та учениці вивчатимуть синтаксичні відомості: одним з основних акцентів має бути робота, спрямована на розвиток словникового запасу учнів / учениць. Під час вивчення граматичних тем це сприятиме правильному сприйманню граматичної форми й доцільності синтаксичної конструкції.

У модельних навчальних програмах з української мови не виокремлено спеціальних уроків розвитку мовлення учнівства, оскільки кожен урок має бути зорієнтований на розвиток дитини.

Вивчення творів української літератури у 8 класі ґрунтується на хронологічно-стильовому принципі з урахуванням жанрово-родової специфіки.

На заняттях української літератури рекомендовано вивчення творів, де художньо відтворено добу прадавньої України в реаліях сучасної літератури, водночас обмежено кількість творів давньої літератури, що обумовлено врахуванням читацьких інтересів і недостатнім читацьким досвідом сучасних учнів / учениць.

Передбачено ознайомлення учнів / учениць із творами класичної та сучасної української літератури різних жанрів: повчання, переспів, дума, історична пісня, повість, вірш, балада, історичне фентезі, кінороман, комедія, водевіль тощо.

Біографічні відомості про письменників варто обмежити стислими довідками про основні факти життя і творчості, що можуть зацікавити учнівство.

У процесі роботи над текстами художніх творів рекомендовано залучати твори інших видів мистецтва: живопису, музики, скульптури, кіно тощо, якщо вони мають ідейно-тематичну спорідненість із виучуваним творами літератури або ж є їхньою інтерпретацією в інших видах мистецтва.

Текстуальне опрацювання та позакласне прочитання художніх творів, визначених у чинних модельних навчальних програмах, а також вивчення поезії напам'ять має рекомендаційний характер.

Учителю / учительці важливо керуватися тим, що згідно з вимогами до чинних модельних навчальних програм, кількість навчальних годин у цих нормативних документах не зазначається. Модельна навчальна програма визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, зміст навчального предмета, рекомендує види навчальної діяльності. Такі вимоги пояснюються прагненням дати більше академічної свободи вчителю / учительці, які мають можливість на основі чинної модельної навчальної програми самостійно укласти навчальну програму.

В умовах *дистанційного навчання* української літератури фахові вміння вчителя / вчительки-словесника використовувати *цифрові сервіси* та *онлайн-інструменти* урізноманітнить освітній процес, створить можливості для розвитку творчої активності учнів та учениць, формування навичок добирати навчальну інформацію з різних інформаційних джерел, застосовувати медіаресурси для залучення контекстуальних зв'язків.

Під час онлайн-уроків учителі / учительки-словесники можуть урізноманітнити освітній процес за допомогою завдань, що передбачають створення чатів або постерів у додатках *Canva*, *PlayBuzz*, *Miro*, *Jamboard*; здійснення віртуальних мандрівок у музеї; аналіз фото, документів, пізнавальних текстів, розміщених на віртуальних дошках *Jamboard*, *Padlet*; участь в онлайн-опитуваннях, тестуваннях, змодельованих за допомогою *Google Forms*, *Online Test Pad*, *Poll everywhere* тощо.

Викладання зарубіжної літератури у 8 класі закладів загальної середньої освіти здійснюється українською мовою. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчають в українських перекладах. Для зіставлення можливе залучення перекладів, переспівів іншими мовами, якими володіють учні та учениці (англійською, німецькою, французькою, іспанською, італійською).

Під час викладання зарубіжної літератури потрібно звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики: порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів (наприклад, кінофільмів, мультфільмів за прочитаними творами тощо), літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (науково-популярних, документальних тощо), оригіналу і перекладу.

Водночас учителю/учительці потрібно завчасно перевірити необхідний цифровий контент для безпечної роботи з ним учнів та учениць, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайн-взаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм і академічної доброчесності.

Вивчення інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) у 8 класі ґрунтується на хронологічно-стильовому принципі опрацювання художніх творів з урахуванням їх жанрово-родової специфіки.

Також на основі ідейно-тематичного співвідношення у 8 класі запропоновано розгляд художніх творів української та зарубіжної класики в проєкції на тексти інших історичних періодів. Такі тематичні паралелі є важливими, оскільки можуть підсилювати пізнавальні і читацькі інтереси восьмикласників/восьмикласниць, які матимуть змогу прослідкувати художнє осягнення конкретної історичної доби та діяльності її відомих представників у художніх текстах інших історичних періодів, зокрема і в сучасних творах. Літературні паралелі простежено й на жанрово-тематичному рівні.

Великі за обсягом художні твори запропоновано для вивчення в скороченому варіанті. Рекомендовані твори для позакласного читання ідейно-тематично співвідносяться з художніми творами для текстуального опрацювання.

Акцентуємо увагу, що незалежно від обраного способу викладання літератур (як окремих курсів української та зарубіжної, так і у межах інтегрованого курсу), вивчення текстів напам'ять не є обов'язковою формою роботи (немає вимоги робити запис про результати перевірки вивчення учнями та ученицями творів напам'ять із подальшим виставленням оцінок у журналі в стовпці без дати).

Мови і літератури корінних народів, національних меншин

Навчання (вивчення) мов і літератур корінних народів, національних меншин, здійснюється відповідно до положень законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про корінні народи України», «Про національні меншини (спільноти) України», «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р) та Державного стандарту базової середньої освіти.

Закладам загальної середньої освіти надається можливість самостійно здійснювати розподіл навчального навантаження між мовою відповідного корінного народу або національної меншини й іноземною мовою, інтегрувати зміст предметів мовно-літературної галузі.

Навчальні плани закладів освіти, що передбачають вивчення мов корінних народів, національних меншин, формуються на основі Типових освітніх програм, затверджених МОН України, з урахуванням особливостей регіону та потреб громади.

Зауважимо, що заклади загальної середньої освіти можуть використовувати в освітньому процесі лише ту навчальну літературу, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України.

У процесі вивчення мов національних меншин особливу увагу слід приділити вивченню різних аспектів мови, зокрема, граматики, правил

пунктуації та правопису. Це має велике значення для розвитку комунікативних навичок, покращення письмової та усної мови здобувачів освіти.

Важливо зазначити, що успішність виконання навчальних завдань визначається рівнем опановування учнями та ученицями відповідними мовними та мовленнєвими засобами вираження думок, комунікативними стратегіями, основами комунікативного етикету, умінням оперувати відомими фактами, спиратися на міжпредметні зв'язки та долучати власний досвід.

При вивченні мов і літератур корінних народів, національних меншин потрібно більше уваги приділяти роботі з розуміння текстів (коментарі, уточнювальні запитання, робота з лексикою), враховувати аспекти міжкультурних зв'язків у процесі роботи над текстом, особливості світосприйняття учнів/учениць 8 класу, обумовлених національними традиціями, звичками, способом життя, активно розвивати уміння працювати з підручником, словниками різних типів, вести пошук потрібної інформації, зокрема в цифрових джерелах, здійснювати самостійні або колективні дослідження, проекти тощо.

У процесі навчання вчитель/вчителька мають спрямувати свою роботу на підвищення у восьмикласників рівня інформаційної компетентності, формування навичок самостійно здійснювати пошук інформації в допоміжних довідкових засобах, аналізувати її та поповнювати свій словниковий запас рідною та державною мовами.

Рекомендуємо залучати навчальний матеріал з національних культур та мов корінного народу, відповідної національної меншини (історія, особливості побуту, традицій та звичаїв). Ця інформація має співвідноситись з особистим досвідом восьмикласників, бути придатною для критичного та творчого осмислення.

Значну увагу необхідно приділити розвитку міжкультурної компетентності в закладах загальної середньої освіти, у складі яких є класи (групи) з навчанням мовами корінних народів, національних меншин, що передбачає осмислення, аналіз та інтерпретацію фактів різних культур, розвиток умінь знаходити в них спільне та відмінне, пояснювати особливості своєї національної культури, представляти її традиції; розпізнавати в текстах національно-культурну лексику; протидіяти будь-яким проявам расової дискримінації.

Важливо роз'яснювати, що упереджене ставлення до представників інших національностей неприпустимо в цивілізованому суспільстві, особливо якщо воно провокує агресію.

Навчання інтегрованого курсу рідної та зарубіжної літератур має на меті ознайомлення учнівства із високохудожніми творами класичної та сучасної української літератури різних родів і жанрів; поглиблення вмінь аналізувати художні твори з урахуванням жанрової специфіки, історичного та мистецького контексту для їх цілісного осмислення; оволодіння новими поняттями теорії літератури для глибокого розуміння творів; удосконалення вмінь самостійної дослідницької діяльності; розвиток творчих здібностей, усного й писемного мовлення.

Учні та учениці здобувають знання культурологічного характеру, знайомлячись із побутом, звичаями, традиціями, описаними в художніх творах, збагачують свої знання про світ і людей, отримують уявлення про національно-культурну самобутність представників різних національностей.

Важливо зосередити зусилля на активному використанні як традиційних, так і інноваційних методів, прийомів і форм опрацювання художніх творів і навчального матеріалу; урахуванні особливостей очного, змішаного та дистанційного навчання; методичного стилю вчителя/вчительки, які мають широкі можливості для виявлення творчої ініціативи щодо ефективного досягнення очікуваних результатів навчання учнівства.

Загальні рекомендації щодо вивчення мов, інтегрованого курсу літератур (рідної та зарубіжної) у класах з навчанням мовами корінних народів, національних меншин закладів загальної середньої освіти, а також загальні підходи до оцінювання у 8 класі є аналогічними до підходів для класів із українською мовою навчання, поданих у рекомендаціях МОН попередніх років.

Іноземні мови

Навчання має базуватись на компетентнісному підході, основними складовими якого є:

- комунікативна компетентність (усне і письмове мовлення в різних ситуаціях);
- соціокультурна компетентність (знання про культуру країни, мова якої вивчається, та її співвідношення з рідною культурою);
- стратегічна компетентність (уміння компенсувати прогалини в знаннях і знаходити шляхи досягнення комунікативної мети);
- цифрова компетентність (використання онлайн-інструментів для вивчення мови та комунікації).

Учитель / учителька має створювати умови для активного навчання, в якому учень / учениця є не пасивним слухачем / слухачкою, а активним учасником освітнього процесу.

Ключові трансформації у вивченні іноземної мови у 8 класі НУШ:

- Відбувається перехід від особистісних тем до обговорення соціально значущих тем та абстрактних понять: наукові явища, екологія, медіаграмотність та вибір професії тощо. Разом з тим мультидисциплінарні зв'язки збільшують свою присутність задля розвитку комунікаційних навичок і використання мови як інструменту в майбутньому.
- Акцент у граматиці зміщується на засвоєння складних синтаксичних конструкцій (умовні речення, непряма мова, пасивний стан), що використовуються для висловлення гіпотез та аналізу інформації.
- Ключовий фокус – на розвитку навичок аргументованого письма та говоріння. Учні та учениці переходять від простих описів до створення аналітичних текстів, таких як есе та відгуки.
- Проектна діяльність та групова взаємодія стають основними інструментами для розвитку критичного мислення, навичок співпраці та соціальної відповідальності.

- Мультимедійні та онлайн-ресурси використовуються системно для занурення учнівства у живе мовне середовище та розвитку навичок роботи з інформацією в сучасному світі.

У контексті ключових трансформацій у межах проєкту «Підтримка дистанційного навчання англійської мови», реалізованого Американськими Радами з міжнародної освіти у співпраці з Міністерством освіти і науки України та за підтримки Регіонального офісу з англійської мови Посольства США була розроблена Типова програма підвищення кваліфікації вчителів/вчительок англійської мови закладів загальної середньої освіти «Програма віддаленого навчання англійської мови для закладів загальної середньої освіти». Програма затверджена наказом Міністерства освіти і науки від 09.05.2023 № 539. Для практичного використання та на допомогу вчителю в межах проєкту підготовлено навчально-методичний посібник для вчителів англійської мови [«Поглиблюємо розуміння віддаленого навчання»](#).

У 8 класі навчання іноземної мови має на меті формування і розвиток комунікативної компетентності учнів та учениць, що включає вміння ефективно спілкуватися в усній і письмовій формі в реальних життєвих ситуаціях, використовувати мову як засіб пізнання, самовираження та міжкультурної взаємодії, а також сприяє розвитку критичного мислення, творчості, толерантності та навичок самостійного навчання упродовж життя. Відповідно до Концепції НУШ, основний акцент зміщується з простого засвоєння граматики та лексики на використання мови як інструменту для спілкування, пізнання світу, самоідентифікації та культурного збагачення.

Під час реалізації навчання іноземних мов з міждисциплінарним підходом необхідно звертати увагу на чутливість учнівства до певних тем та уникати їх потенційно контраверсійного сприйняття. Наприклад, вивчення теми «Історичних фігур» з акцентом на глобальні події та постаті, що мали вплив на політичний та соціальний розвиток без насильницьких та інших деструктивних дій.

При плануванні занять з розвитку навичок аудіювання рекомендуємо передбачати таку навчальну діяльність учнівства:

- виконання вправ на передбачення теми тексту чи уроку для підвищення мотивації та зацікавленості учнів та учениць (припущення щодо теми на основі картинки, на основі ключових слів);
- прослуховування автентичних текстів для розуміння загальної думки мовця;
- прослуховування одного тексту двічі або більше;
- попереднє вивчення від 3 до 5 слів, які є ключовими для розуміння тексту;
- виконання різних прав залежно від мети уроку (наприклад, розуміння теми тексту: розгорнуте питання, розуміння детальної інформації з тексту: доповнення речень з тексту 1-2 словами, розуміння тексту дослівно: доповнення всього тексту ключовими словами);
- обов'язкове обговорення почутого після виконання основних вправ для 1) висловлення своєї думки про почуте, 2) створення подібного тексту на таку ж тему, 3) використання лексики, що була вивчена.

При плануванні занять з розвитку навичок говоріння радимо передбачити:

- обов'язкову наявність model-text для надання прикладу тексту, що буде реалізовуватися протягом уроку;
- роботу в групах і парах під час створення тексту будь-якого формату і теми;
- використання інструментів фідбеку під час першої презентації тексту та застосування наданих рекомендацій під час фінального варіанту тексту;
- вивчення набору виразів (до 7 виразів) для використання у тексті будь-якого формату і теми;
- для додаткової самостійної роботи учнівства: аудіо- або відеозапис з виголошенням тексту на тему уроку (рекомендовано використовувати для фінального варіанту тексту).

При плануванні занять з розвитку навичок письма радимо передбачити:

- рекомендовано надавати model-text з використанням необхідної формули і мовних кліше.
- забезпечувати можливість написання плану та розгорнутої чернетки з подальшим наданням фідбеку на обидва види роботи;
- вивчення мовних конструкцій, необхідних для написання тексту обраного жанру;
- написання текстів на одну тему в різних жанрах для висвітлення різниці між ними. (наприклад, текст на тему: my favourite book написаний як: лист другу, стаття в журнал, блог, наукова стаття з розбором персонажів, казка з продовженням історії тощо);
- учням / ученицям рекомендовано мати надавати короткі приклади текстів різних жанрів, якими вони повинні користуватися під час розвитку навичок письма протягом року.
- для оцінювання рекомендовано відкрито подавати чек-листи перед написанням плану для концентрації учнів та учениць на ключових правилах написання тексту будь-якого жанру.

При плануванні занять з розвитку навичок читання радимо передбачити:

- виконання вправ на передбачення теми тексту чи уроку для підвищення мотивації та зацікавленості учнів та учениць;
- читання автентичних текстів для розуміння загальної думки мовця;
- читання одного тексту двічі або більше;
- попереднє вивчення від 3 до 5 слів, які є ключовими для розуміння тексту;
- виконання різних прав залежно від мети уроку (наприклад, розуміння теми тексту: розгорнуте питання, розуміння детальної інформації з тексту: доповнення речень з тексту 1-2 словами, розуміння тексту дослівно: доповнення всього тексту ключовими словами);
- обов'язкове обговорення прочитаного після виконання основних вправ для 1) висловлення своєї думки про почуте, 2) створення подібного тексту на таку ж тему, 3) використання лексики, що була вивчена.

При плануванні занять з розвитку з вивчення систем (лексики та граматики):

- вивчення лексики рекомендовано обмежувати максимумом з 10 слів за урок;
- презентація нової лексики є ефективною в три етапи: пояснення значення, пояснення форми, пояснення вимови;
- у пояснення форми рекомендовано включати частину мови, форми слова з різними варіантами закінчень, варіанти словосполучень, кількість складів, перехідність/неперехідність, зліченість/незліченність;
- у пояснення вимови слова рекомендовано включати наголос та ініціювати повторення слова класом, групою, учнем/ученицею;
- рекомендовано вивчати лексику з використанням лексичного підходу, а саме: вивчення слів з однієї тематичної групи, вивчення слів одразу з похідними фразами без відривання від можливих контекстів;
- деталі вивчення граматичних тем залежать від рівня обізнаності учнів та учениць. До прикладу, вивчення Present Continuous Passive можемо подати через порівняння з Present Simple Passive та компаративним аналізом функцій цих структур;
- використання формули Test-Teach-Test рекомендоване з класами середнього та високого рівня: перед презентацією нової теми можемо перевірити поточний рівень знань і визначити рівень необхідності заглиблення у певні аспекти теми.

Заняття з вивчення лексики, граматики, функціональних структур рекомендовано закінчувати письмовою або усною практикою з мінімальним рівнем підтримки. Фінальні завдання мають бути визначені комунікативною метою і обмежені в темі для реалізації практики вивчених структур. Після виконання даних завдань рекомендовано використовувати інструменти письмового зворотного зв'язку з розбором систематичних помилок, фасилізованих помилок, а також вдалих варіантів використання вивченого.

Громадянська та історична освітня галузь

Історія

Громадянська та історична освітня галузь відіграє особливу роль у підтримці здатності учнівства орієнтуватися в складному, мінливому та насиченому викликами середовищі. Вона має на меті сформувати покоління, здатне мислити критично, розуміти історичні процеси, протистояти дезінформації та брати активну участь у суспільному житті.

Звертаємо увагу, що незалежно від логіки побудови обраної програми, порядку досягнення обов'язкових результатів навчання та змісту, варто викладати матеріал з історії України, пов'язуючи його з подіями всесвітньої історії та дотримуючись україноцентричного підходу до вивчення історії.

Модельні навчальні програми не містять чіткого розподілу навчальних годин за розділами, тому в межах загальної річної кількості годин учитель/вчителька самостійно визначають в тематично-календарному плануванні та/або в навчальній програмі, укладеній на основі обраної модельної навчальної програми час, необхідний для роботи над кожним розділом

програми, орієнтуючись на визначені програмою очікувані результати навчання.

Натепер викладання історії є полем, де формуються ідентичності, світогляд і стійкість. В умовах війни та глобальної турбулентності історична освіта відіграє ключову роль у зміцненні громадянської позиції, критичного мислення та національної суб'єктності. Фокус у викладанні предметів галузі має зміщуватися з нагромадження фактів на розвиток аналітичних, порівняльних і рефлексивних умінь.

Актуальні виклики, які має враховувати вчитель/вчителька історії сьогодні:

- **Інформаційна війна:** учні й учениці щодня стикаються з історичними маніпуляціями — меми, тіктоки, псевдонаукові «розвінчування міфів». Росія активно використовує всі можливі канали для впливу на їхнє світосприйняття й політичну позицію. Завдання школи — навчити відрізняти факти від інтерпретацій.

- **Війна пам'ятей:** наративи про минуле стали інструментами сучасної політики. Українська історія потребує переосмислення поза колоніальними схемами та імперськими рамками.

- **Переосмислення ролі України у світовій історії:** підсилюється запит на **україноцентричний підхід**, який дозволяє побачити глобальні процеси з власної перспективи.

- **Переобтяження фактами та виснаження учнівства:** варто фокусуватися не на всеохопному знанні, а на формуванні аналітичних, порівняльних, рефлексивних умінь.

Надважливим завданням у викладанні предметів громадянської та історичної галузі залишається викорінення радянських і пострадянських історичних наративів, фальсифікації та міфологізації історії.

Зазначимо актуальні для викладання історії ключові моменти:

- Неприпустимо змішувати поняття «Русь» і «Росія», називати русів «росіянами» за багато століть до виникнення російської держави.

- Серед науковців змінилися погляди на добу князювання Володимира і Ярослава як початок києворуської історії й час від кінця XI до середини XIII ст. Цей проміжок часу був періодом зрілої києворуської держави Русі-України.

- Важливим є усвідомлення глибини й важливості зв'язків Русі з нашою сучасністю, розуміння її місця в тогочасному світі як важливого суб'єкта європейського історичного процесу та одного з його культурних осередків.

- Середньовічне минуле України має висвітлюватися як сукупність історій всіх народів, які проживали на сучасних українських теренах, з особливою увагою до джерел формування кримськотатарського та інших народів, для яких Україна є історичною батьківщиною.

- Під час вивчення європейського середньовіччя й ранньомодерного періоду важливо системно простежувати взаємозв'язки між Україною та

іншими державами — через міжнародну торгівлю, війни, династичні союзи, культурний обмін, а також долі історичних діячів.

- Історія України має розглядатися як складник світового історичного процесу. Учні / учениці мають усвідомлювати, що українські події, постаті і явища не існували у вакуумі, а були частиною ширших глобальних і регіональних тенденцій.

- Історія України XVI–XVIII ст. була невіддільною частиною європейської цивілізації, глибоко інтегрованою в загальноєвропейські процеси. Цей період сьогодні розглядається в контексті ранньомодерної історії Європи, коли формувались основи сучасних національних ідентичностей та закладались фундаменти модерних держав.

- Вирішальну роль у долі українських земель відіграла Люблінська унія 1569 р. Сучасний погляд на цю подію передбачає не лише традиційне сприйняття її як польської експансії, але й розуміння складних процесів формування спільної української ідентичності внаслідок входження більшості українських територій до складу однієї держави – Речі Посполитої. Берестейська унія 1596 р. розглядається в сучасному контексті як складне явище релігійної та політичної історії. Утворення унійної церкви стало не лише відповіддю на кризу православ'я та проявом Контрреформації в Речі Посполитій, але й важливим чинником європейської інтеграції українського суспільства, що зберігало при цьому свою культурну ідентичність.

- Виникнення українського козацтва – окремого стану українського суспільства наприкінці XV ст. сьогодні маємо розглядати як формування унікального соціально-політичного феномену, що не мав прямих аналогів у європейській історії. Роль запорозького козацтва була багатогранною: військова сила, що відіграла ключову роль у протистоянні османській експансії в Європу, соціальна верства, що сформувала основи українського державотворення, захисники православної віри через вступ до Київського братства Війська Запорозького й сприяння відновленню православної ієрархії. Українська національна революція середини XVII ст. (1648–1676) відбувалася в період глибоких трансформацій європейського суспільства і характеризувалась переплетінням національно-визвольних і соціальних мотивів. Значну роль відігравало й релігійне протистояння (католицизм — православ'я).

- Осмислення ранньомодерної доби в історії України неможливе без об'єктивного аналізу міжетнічних відносин. Взаємодія українців з поляками, євреями, кримськими татарами, білорусами та іншими етнічними групами мала різні прояви: від конфліктів до продуктивної співпраці. Цей аспект є особливо важливим у контексті формування сучасної української політичної нації та відносин України з сусідніми державами.

- Історія ранньомодерної доби демонструє, що розвиток людської цивілізації є складним процесом, який поєднує як прогресивні досягнення, так і кризові явища. Вивчення цього періоду в усій його повноті та суперечливості дозволяє краще зрозуміти витоки сучасного світу і спрогнозувати можливі шляхи його подальшого розвитку.

- Ранньомодерна доба (XVI–XVIII ст.) стала переломним етапом у розвитку Європи та її взаємодії зі світом:

- Географічні відкриття європейців не лише розширили уявлення про світ, але й започаткували колонізацію нових територій із суперечливими наслідками для корінних народів Америки, Африки та Азії.

- Винахід книгодрукування демократизував доступ до інформації, став каталізатором наукової революції та поширення прогресивних ідей, сприяючи культурним трансформаціям європейських суспільств.

- Поява мануфактур із найманою працею та новими формами організації виробництва змінила економічний ландшафт Європи.

- Соціально-економічні зміни супроводжувалися світоглядними трансформаціями: поширенням гуманізму, але водночас і формуванням подвійних стандартів у ставленні до різних соціальних, етнічних і релігійних груп. Нідерландська, Англійська, Американська революції визначили провідні тенденції розвитку людської цивілізації.

- Релігійне життя Європи ранньомодерної доби було позначене глибокими трансформаціями, пов'язаними з Реформацією, що розпочалася на початку XVI століття.

- Реформація стала не лише релігійним, але й суспільно-політичним явищем, що вплинуло на формування нової трудової етики, освітніх систем та принципів державного устрою в країнах, де перемогли протестантські ідеї.

- Культурний розквіт доби втілювався в мистецьких стилях Ренесансу, бароко та класицизму.

- Наукова революція XVII ст. (Коперник, Галілей, Ньютон) заклала основи сучасного природознавства.

У 9-11 класах відповідно до чинних навчальних програм навчання предметів «Історія України» і «Всесвітня історія» може здійснюватися паралельно або послідовно. Для підвищення ефективності навчальної діяльності учнів / учениць та розподілу навчального часу в навчальних програмах запропоновано синхронізувати навчання історії України та всесвітньої історії у 9–11 класах. Перехід до синхронізації може відбутися на початку або впродовж навчального року, наприклад, на початку семестру. Учителка / учитель може використовувати запропоновані в навчальній програмі таблиці синхронізації або робити в них доречні зміни.

02 травня 2023 року Постановою Верховної Ради України № 3078-ІХ схвалено Заяву Верховної Ради України [«Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких»](#). Рекомендуємо використовувати основні тези цієї Постанови під час вивчення подій російсько-української війни та у позакласній роботі.

У 2025 р. минає 80 років після завершення Другої світової війни, уроки якої надзвичайно важливі нині, коли Україна протистоїть повномасштабній російській агресії. Для української історичної освіти важливою є системна, послідовна робота, а також спеціальні освітні заходи з вивчення передумов, перебігу та наслідків Другої світової війни; з'ясування значення для Європи й світу змови двох тоталітарних режимів: націонал-соціалістичного у Німеччині та комуністичного в СРСР. Водночас важливим є протистояння рашистській

пропаганді та російським фальсифікаціям історії, які, очевидно, можуть посилитися до 80-ї річниці завершення Другої світової війни.

На уроках історії важливо застосовувати методи розвитку критичного мислення, які сприятимуть формуванню й розвитку вміння учнів / учениць аналізувати, порівнювати різні види історичних джерел, формулювати на їх основі судження й висновки. Значно підвищується ефективність вивчення історії завдяки використанню інтерактивних методів навчання, як-от: рольові ігри, дебати, віртуальні екскурсії, мозковий штурм тощо. Для наочного представлення історичних подій та стимулювання інтересу до пізнання минулого варто використовувати відеоматеріали, аудіоподкасти, освітні платформи та інші цифрові ресурси.

У контексті переходу школи до нових форм і підходів до викладання історії педагогам рекомендовано активно використовувати можливості, які надаються відкритими онлайн-ресурсами, для власного професійного розвитку та поглиблення історичного мислення на новому історичному та суспільствознавчому матеріалі. Водночас застосування таких матеріалів має відповідати віковим особливостям учнів / учениць, бути змістовним і дидактично доцільним.

Педагог має:

- завчасно переглядати весь відео- та текстовий контент;
- забезпечити його відповідність темі уроку;
- створити завдання, що допоможуть учням та ученицям осмислити побачене чи прочитане.

Рекомендується використовувати відеофрагменти тривалістю не більше 7–10 хвилин. Навчальні матеріали мають бути валідними, цікавими й зрозумілими учнівству та сприяти формуванню компетентностей, а не бути лише ілюстрацією або фоном уроку. Нижче наведено невичерпний перелік посібників, вебсторінок тощо, до яких можна звертатися:

«[Нариси з історії Криму XVIII – початку XIX ст.: додатковий матеріал для вчителів](#)» для 7–8 класів загальної середньої освіти / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І.;

«[Історія Криму першої половини XX ст. Нариси. Навчальний посібник 10 клас.](#)» / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І.;

«[Нариси з історії Криму у XX ст.: 1939–1990 рр.: додатковий матеріал для вчителів для 10 класу загальної середньої освіти](#)». Навчально-методичний посібник / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Євтушенко Р. І.;

«[Нариси з історії Криму у XX-XXI ст.: 1990–2014 рр.: додатковий матеріал для вчителів для 11 класу загальної середньої освіти](#)». Навчально-методичний посібник / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / За редакцією Волошенюк О. В., Євтушенко Р. І.»;

«[Нариси з історії Криму \(2015–2022\): додатковий матеріал для вчителів 10 класу загальної середньої освіти, викладачів педагогічних вишів](#)»: Навчально-

методичний посібник / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / За редакцією Волошенюк О. В.;

«[Українська історія в кінофільмах: посібник для вчителя](#)» / Волошенюк О. В., Мокрогуз О. П., Новікова Л. Є., Тримбач С. В., Черков Г. А. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф.».

У контексті підготовки до реформування профільної школи України варто звернути увагу на організацію навчання курсів за вибором учнівства, зокрема курсу «Республіка Корея: історія дива на річці Хан», з програмою якого, матеріалами для учнів та учениць (Програма навчального курсу за вибором учнів та учениць профільної загальноосвітньої школи (10-11 класи) «Республіка Корея: історія дива на річці Хан» (17 годин) / К Баханов, С. Троян, С. Баханова. Рівне: Волинські обереги, 2024. 47 с.; Республіка Корея: історія дива на річці Хан. Матеріали до навчального курсу за вибором учнів профільної загальноосвітньої школи (10–11 класи): посібник для учнів і вчителя / К. Баханов, С. Баханова, Ю. Білай, Р. Євтушенко, І. Костюк, С. Троян; за ред. К. Баханова. Рівне: Волинські обереги, 2024. 352 с.), а також презентаціями, відеоматеріалами, розробками уроків українських і закордонних учителів можна познайомитися за [покликанням](#).

Як викладати історичні теми, що можуть викликати травматичні переживання. Рекомендації для вчителів / Т. Коваленко, О. Лихолай, О. Розумієнко. [Електронний ресурс] // IREX в Україні. — 2024. — 44 с. — Режим доступу до ресурсу за [покликанням](#).

Також при викладанні історії можна використовувати контент, розміщений на вебпорталах інституцій, створених для освітан:

- [Український інститут національної пам'яті](#);
- [Інститут історії України](#) Національної академії наук України;
- [Національний музей історії України у Другій світовій війні](#);
- Громадський проєкт «[ЛІКБЕЗ. Історичний фронт](#)»;
- [Електронний архів українського визвольного руху](#);
- [Історична правда](#);
- [Локальна історія](#).

Також помічним для викладання історії (з дотриманням вимог законодавства про авторські та суміжні права, стандартів академічної доброчесності) можуть бути відеоматеріали, розміщені на Youtube-каналах, перелік яких не є вичерпним:

- «[Історія без міфів](#)»;
- канал [Національного музею історії України у Другій світовій війні](#);
- «[Історія з Братами Капрановими](#)» імені Т. Г. Шевченка;
- «[Історик щосуботи](#)» (Віталій Дрібниця);
- «[Ігор Щупак. Історія з історією](#)»;
- «[Локальна історія](#)»;
- «[Олександр Алфьоров](#)»;
- «[Реальна історія](#)» (Акім Галімов);
- «[Цікава історія](#)»;
- «[WAS: Популярна історія](#)».

В освітньому процесі також може бути використана серія передач на Українському радіо «[Реконструкція](#)» – проєкт про історію світової політики та вплив подій минулого на сьогодення. Авторка зосереджується на маловідомих, забутих, прихованих або сфальшованих фактах міжнародної політики та історії. Ці факти напряду чи опосередковано мали, чи й досі мають вплив на українську політику, а також на війну, яку веде Росія проти України.

«[Коло їжі](#)» — проєкт про те, як готували українці протягом століть.

«[Україна Incognita](#)» — проєкт про уроки української історії задля її переосмислення і модернізації суспільства.

Також учителям / учителькам пропонується інтерактивний ресурс про Другу світову війну на мапі України <https://mapsearch.warmuseum.kyiv.ua/>. Всеукраїнська зведена база даних з інформацією про 44 596 населених пунктів України станом на 1946 та 2014 рр. Дає змогу ідентифікувати місцезнаходження будь-якого міста, села чи селища України, дізнатися факти його перейменування, містить статистичну інформацію: дати окупації/вигнання нацистів та їхніх союзників, кількість жертв, дані про злочини, скоєні на окупованій території, місця й час боїв українських визвольних формувань із військами агресорів тощо.

Проєкт «Українці-рятівники» (https://bit.ly/ua_righteous) – це унікальний онлайн-ресурс, що збирає та розповідає історії про українців і мешканців України, які під час Другої світової війни рятували євреїв, ромів та інших переслідуваних нацистським режимом. У проєкті представлено: Банк портретів з особистими історіями порятунку, Базу даних з іменами Праведників народів світу, Праведників України та інших рятівників, Довідкові матеріали, які допомагають краще зрозуміти історичний контекст. Щоб зробити тему ближчою та зрозумілішою, до ресурсу додано усні свідчення рятівників і відеорозповіді, створені на основі реальних подій.

Для розвитку патріотизму й громадянських компетентностей учнів/учениць можна використати освітні матеріали, розроблені Управлінням стратегічних комунікацій Генерального штабу Збройних Сил України, зокрема: короткометражний анімаційний фільм «[Піксель. Вартовий свободи](#)»; документальний фільм «[Спротив та єдність: письменники пояснюють, як не втратити майбутнє](#)».

Помічними у викладанні історії можуть бути музейні видання, зокрема наступні:

Історичний портрет Слобідської України: Курщина. Каталог виставки «...за межею свого рідного краю» / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний історичний архів України (м. Київ), Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова. – Вид. 2-ге, допов. – Київ: Типографія «Від А до Я», 2025. – 408 с. Видання є каталогом виставкового проєкту «...за межею свого рідного краю», презентованого 6 вересня 2024 р. – рівно через місяць після початку операції Сил оборони України на Курщині, який задокументував події війни на цьому особливому відтинку фронту. Мовою музейних артефактів, архівних

документів, фотографій у книзі відтворено історичний портрет слобожанського краю, північно-східна частина якого перебуває у складі РФ. Перша спроба підсумувати ці події в окремому виданні була реалізована у 2024 р. Друге видання каталога доповнене новими документами, а також коментарями й оцінками Курської оборонної операції від її очільників, світових лідерів, воєнних експертів та медійників (https://bit.ly/kursk_region).

Україна у Другій світовій. Календар війни / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. – Київ, 2025. – 176 с. Науково-популярне видання, присвячене 80-й річниці закінчення Другої світової війни. Календар підкреслює наративи, сенси, висновки, що стосуються перебування українських земель у центрі експансії двох тоталітарних режимів упродовж 1939–1945 рр. Також охоплено події, що передували війні й відбулися по її завершенні. Усе, що пов'язане з Україною та українцями, представлено на тлі воєнних реалій у Європі та світі. Видання відображає роль українців у перемозі над нацизмом, дає чіткі відповіді тим, хто намагається нівелювати їхній внесок. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться історією України у Другій світовій війні. <https://bit.ly/ww2calendar>

Національний музей історії України у Другій світовій війні регулярно працює з учнівською та студентською аудиторією, пропонуючи оглядові й тематичні екскурсії, інтерактивні заняття, освітні квести, лекції та зустрічі з учасниками та очевидцями історичних подій. Його програми сприяють розвитку критичного мислення, формуванню історичної пам'яті та можуть ефективно доповнювати шкільне викладання історії, громадянської освіти та міждисциплінарних курсів. З повним переліком пропозицій можна ознайомитися за [покликанням](#).

Здобувачі освіти можуть долучитися до Щорічної Всеукраїнської юнацької науково-практичної конференції **«Збереження пам'яті в часи випробувань ХХ–ХХІ ст.»**, яка відбудеться 24 березня 2026 р. Організаторами конференції є Національний музей історії України у Другій світовій війні у співпраці з Комунальним закладом позашкільної освіти «Київська Мала академія наук учнівської молоді». До участі в конференції запрошуються здобувачі освіти закладів загальної середньої освіти (9–11 класи); закладів професійної (професійно-технічної), освіти; закладів фахової передвищої освіти віком 14-18 років; студенти закладів вищої освіти. За результатами конференції буде опубліковано збірник доповідей (<https://warmuseum.kyiv.ua/education>).

Громадянська освіта

В умовах повномасштабної війни, гібридних загроз і цифрового розриву громадянські компетентності стають критично важливими для збереження демократії та суспільної злагоди. Це шанс сформувати покоління, яке не лише знає свої права, а й здатне захищати їх та брати відповідальність за спільне майбутнє.

У Новій українській школі громадянська освіта викладається з 1 класу — спочатку як частина інтегрованих курсів, а з 7 по 12 клас може викладатися також і як окремий предмет. Це дає можливість поступово формувати:

- етичну чутливість і солідарність;
- розуміння прав, відповідальності, механізмів участі;
- готовність до дій в інтересах спільноти та держави.

У 2025/2026 навчальному році особливо актуальними є теми:

- довіри, взаємодії, горизонтальних зв'язків і спільного блага;
- орієнтування у правовому полі під час війни (зокрема, права дитини в умовах надзвичайних ситуацій, етичні дилеми);
- цифрового громадянства: поведінка в мережі, участь у цифрових платформах, протидія мові ворожнечі та булінгу, ІІІ та права;
- психоемоційної стійкості та залученості, участі, соціального впливу учнів і учениць.

В освітньому процесі вчителі/вчительки можуть використовувати наступні навчальні програми та методичні матеріали:

- програма «[Моя громадянська свідомість. Запобігання корупції](#)» (17 год.);
- навчальний посібник до програми «[Антикорупційний урок](#)»;
- посібник «Методичні матеріали для інтегрованого курсу «Громадянська освіта», 10 клас» (IREX, 2022 р., автор-укладач Т. Ремех): <https://cutt.ly/PwqL05KB>, у якому зібрані адаптовані до уроків громадянської освіти в 10 класі різноманітні активності та вправи, створені в межах проєктів IREX (Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів), зокрема, матеріали програми «Мріємо та діємо» та проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність»;
- посібник для вчительства «НАТО – сила, що захищає мирних громадян»: <https://natodef.gromadosvita.org.ua/index.html>
- інтегрований курс «Культура добросусідства» www.kdukraine.com, який може стати важливим складником громадянської освіти для дітей різного віку через залучення до освітнього процесу батьківства і громади, що сприяє розвитку інтеграції в суспільстві через врахування регіональних і етнокультурних особливостей різних областей України.
- збірка інтерактивних вправ для розвитку громадянських компетентностей на уроках з різних предметів – Тулбокс для вчителів/вчительок від Програми підтримки освітніх реформ в Україні «[Демократична школа](#)»;
- дидактичний матеріал «[Що таке Європейський союз: простими словами про європейський вибір України](#)», розроблений фундаторами німецько-українського проєкту «Молодь дебатує» - громадськими організаціями «Kul'tura» спільно з «Civil Society Cooperation».

Що таке Європейський Союз? Простими словами про європейський вибір України

- симулятори бюджетів (України, громади, школи) та калькулятори (бізнес, пенсійний) проєкту «Ціна держави» (<https://cost.ua/>);
- політичну гру «Обираєш ТИ» (<https://game.uchoose.info/>).

На платформі «Команда UA» www.komanda.novadoba.org.ua розміщено курс підвищення кваліфікації вчителів/вчительок історії та громадянської

освіти, створений Асоціацією викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба».

Онлайн-курси підвищення кваліфікації від Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», яка реалізується Європейським Центром ім. Вергеланда, Радою Європи та Міністерством освіти і науки України пропонує вчителювству можливості для професійного зростання та підвищення кваліфікації через масові онлайн курси та фасилітовані змішані курси. У рамках Програми створено цикл онлайн курсів «30 кроків до нової української школи: навчаємо громадянина», до якого входять:

«Стартуємо до успішної школи». Курс допоможе розібратися у тонкощах філософії Нової української школи, пояснить, як нові ціннісні засади перетворити в щоденну шкільну практику, як за допомогою простих і ефективних прийомів формувати активну громадянську позицію учнівства; розкаже, як вибудовувати якісне освітнє середовище в класах, коридорах і на подвір'ї школи. Він радить, як йти в ногу з часом, втілювати на практиці можливості шкільної автономії й академічної свободи.

«Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень». Метою курсу є підготувати педагогів до реалізації положень концепції Нової української школи на рівні середньої освіти, зокрема, до компетентнісного навчання й розвитку ключових громадянських і соціальних компетентностей на всіх предметах та під час позакласної роботи.

«Школа та громада для дитини». Курс допоможе педагогам розширити освітній простір для формування соціальних та громадянських компетентностей, реалізувати низку конкретних результатів громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти через співпрацю з місцевою громадою та громадську активність учнів та учениць.

«Шкільне життя онлайн». Курс знайомить із поняттям освіти для цифрового громадянства та його окремими складниками, допомагає впоратися із викликом, який становить для громадянської освіти активна цифровізація суспільства.

Правознавство

Викладання навчальних предметів «Основи правознавства» у 9 класі та «Правознавство» для учнів та учениць 10-11 класів у 2025/2026 н. р. обумовлюється особливостями національної правової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану та збройної агресії російської федерації проти України. Це потребує під час викладання загальних питань права врахування законодавчих змін, що пов'язані із продовженням дії воєнного стану, створенням правових умов для підвищення обороноздатності держави, захисту національної безпеки й територіальної цілісності.

У новому навчальному році серед законодавчих змін необхідно враховувати такі: закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» від 10.10.2024 № 4017-IX, «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 20.11.2024 № 4073-ІХ, «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» від 19.12.2024 № 4173-ІХ, «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання реалізації права на отримання громадянства України другим із подружжя громадянина України, який бере (брав) участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України, а також щодо деяких інших питань, пов'язаних із громадянством, імміграцією та правовим статусом іноземців та осіб без громадянства» від 08.01.2025 № 4191-ІХ.

20 червня 2024 року Верховною Радою було прийнято Закон України «Про публічні консультації», який набере чинності через 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні. Учням / ученицям варто вказувати на цей інструмент взаємовідносин держави та громадян, оскільки його застосування у майбутньому сприятиме демократизації відносин публічного управління, залучення зацікавлених осіб до розроблення, формування чи реалізації державної політики, розв'язання питань місцевого значення.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України вкрай актуальним є вивчення міжнародного гуманітарного права. Українською Гельсінською спілкою з прав людини та Національним Товариством Червоного Хреста в Україні за підтримки МОН України розроблено навчальну програму курсу за вибором [«Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти»](#).

Відповідно до змісту програми був оновлений і доповнений зміст навчально-методичного посібника для педагогів [«Вивчаючи міжнародне гуманітарне право»](#).

Також для якісного викладання курсу розроблено онлайн-курс «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право».

Для доступного й ефективного викладання МГП створено [«Комплексні освітні візуальні матеріали для школярів з питань міжнародного гуманітарного права: відео для учнів, презентації та тести»](#). Матеріали включають 8 тем, які допоможуть донести до дітей цінності прав людини під час війни та основні принципи МГП. Кожна тема містить відеоролики для дітей, демонстраційні матеріали та тести для перевірки засвоєних знань.

Питання міжнародного гуманітарного права можуть викладатися на уроках історії, правознавства, громадянської освіти. Рекомендації щодо включення цих питань у зміст навчальних предметів подано у збірці [«Методичні матеріали для вчителя "Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та основ правознавства"»](#).

Мистецька освітня галузь

Враховуючи те, що програми інтегрованого курсу «Мистецтво» у 5-7 класах представляють органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного і образотворчого, цей курс у 5-7 класах може

викладати як один, так і два вчителі/вчительки (вчитель / вчителька музичного мистецтва; вчитель/вчителька образотворчого мистецтва), які мають співпрацювати у команді, узгоджуючи планування своїх уроків.

У разі викладання цього курсу двома вчителями / вчительками заклад освіти створює на основі модельної навчальної програми навчальну програму закладу освіти, де виокремлюється дві складові за видами мистецтва із зазначенням відповідної кількості годин «Мистецтво: музичне мистецтво», «Мистецтво: образотворче мистецтво». Відповідно — у класному журналі для кожної складової відводяться окремі сторінки, на яких після назви інтегрованого курсу через двокрапку прописується уточнення: «Мистецтво: музичне мистецтво», «Мистецтво: образотворче мистецтво». Водночас наголошуємо, що необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу через узгодження програмового змісту і результатів навчання з різних видів мистецтва.

Модельними навчальними програмами усіх авторських колективів передбачено, що в 7 класі завершується ознайомлення учнів та учениць із видами мистецтв, жанрами мистецтв, мистецтвом народним і професійним тощо.

З 8-класу учнівство починає опановувати художні стилі і напрями, їхні особливості у творах різних видів мистецтва – музичного, образотворчого, мистецтва архітектури, сценічних, екранних мистецтв тощо, що матиме продовження і в 9 класі.

Пізнання мистецтва спирається насамперед на пробудження емоційної сфери учнів / учениць, осмисленні власних емоцій і вражень від творів і мистецької діяльності, що складає основу для утворення особистісних мистецьких цінностей. Тому застосування різноманіття завдань і видів роботи на уроці мають підпорядковуватися цій логіці.

У теперішніх воєнних реаліях життя українського суспільства зростають ризики психологічних травм у дітей. Слід пам'ятати, що мистецька діяльність – один із найдієвіших засобів самопізнання дитини, попередження у дітей переддепресивних станів і водночас – засіб самозарадності і формування життєвої стійкості, оскільки твори мистецтва несуть потужний емоційний потенціал.

При пізнанні творів, обранні способів мистецької комунікації і творчості важливо формувати в учнівства позитивну життєву перспективу і позитивний образ майбутньої України.

Звертаємо увагу, що вивчення мистецтва у закладах загальної середньої освіти спрямовано на цілісний розвиток особистості учня / учениці у процесі освоєння мистецьких надбань людства, прилучення до скарбів художньої культури різних народів світу, що дає можливість відкрити українським учням та ученицям широкий світ крізь призму творів різних видів мистецтва авторів з різних країн і континентів.

У модельних навчальних та навчальних програмах передбачено творчий вибір вчителем/вчителькою художнього змісту і технологій навчання, поурочного розподілу навчального мистецького матеріалу. Учитель/вчителька самостійно визначає обсяг годин на вивчення окремої теми програми, за

необхідності має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів та учениць, ураховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Математична освітня галузь

Ураховуючи наявність в учнівства навчальних втрат, доцільно провести діагностувальні роботи на початку року та збільшити тривалість повторення за попередній навчальний рік.

У посібнику [«Наздоженемо: інструменти вимірювання та стратегії подолання освітніх втрат»](#) містяться діагностувальні роботи, які можна запропонувати учнівству на початку 6, 8 класу. Тестові завдання із підручника містять сюжетні задачі з реальними даними, що демонструють зв'язок математики із життям та допоможуть учнівству у формуванні математичної та інших ключових компетентностей.

Для подолання навчальних втрат учнівства доцільно: адаптувати навчальні програми і календарно-тематичне планування з урахуванням результатів діагностики та потреб класу (однак, виважено використовуйте ущільнення/перенесення, щоб не спричинити нових втрат); застосовувати педагогічні інструменти для стабілізації емоційного стану учнів та учениць; впроваджувати диференційоване навчання; розробляти індивідуальні плани корекції знань для учнів та учениць зі значними втратами тощо. Детальніше про стратегії подолання навчальних втрат з математики можна дізнатися з онлайн-курсу «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат з математики» (<https://surl.lu/hgnujt>).

Враховуючи зазначені в ДСБСО загальні результати навчання, доцільно збільшити у навчальному процесі кількість задач, що сприяють формуванню умінь: досліджувати проблемні ситуації, створювати математичні моделі до них та критично оцінювати та інтерпретувати результат розв'язання. З огляду на зазначене раніше, пропонуємо використовувати приклади задач із міжнародного моніторингового дослідження PISA. У посібнику [«PISA: математична грамотність»](#) є детальні роз'яснення про те, як розвивати і оцінювати математичну компетентність та приклади завдань, які учительство може використовувати як роздатковий матеріал до уроків.

Для формування просторового, абстрактного та критичного мислення, розвитку кмітливості і винахідливості пропонуємо вводити у процес навчання математичні ігри, головоломки тощо. Приклади таких завдань є у навчально-методичному посібнику [«Навчання на основі головоломок»](#). Учителі/вчительки математики знайдуть тут яскраві доповнення до своїх уроків – ідеї для парної та групової роботи, математичні рухливі ігри та ідеї для шкільних конкурсів командних головоломок.

У навчально-методичному посібнику [«Математика як інструмент мислення»](#) представлено матеріали для організації освітньої діяльності,

спрямованої на формування у вихованців логічного, критичного і креативного мислення в процесі розв'язування математичних задач, а також під час підготовки учнів 8 класу до участі в олімпіадах із математики та при організації роботи над дослідницькими проєктами учнів-членів Малої академії наук України.

Пропонуємо вчителям/вчителькам застосовувати у навчальному процесі інтерактивні освітні платформи, наприклад, україномовну версію Khan Academy (<https://uk.khanacademy.org>). Використання платформи – безоплатне і може бути корисним для вчительства, учнівства та батьків. Для вчителів/вчительок використання цієї платформи надає можливості огляду інструментів для створення та управління класами, відстеження індивідуального прогресу учнів/учениць та ефективної організації навчального процесу. Школярі на платформі можуть знайти путівник по курсах, вправах і тестах, що допоможуть у самостійному навчанні та підготовці до занять. Батьки можуть користуватись звітами про навчання, з їх допомогою відслідковувати успіхи власної дитини, підтримувати її мотивацію.

У разі зміни формату уроку у школі через повітряну тривогу учня/учениці можуть переглянути коротке відео на цю тему на освітній платформі [«Рі-стася.Україна»](#). Для цього потрібно обрати предмет математика (для учнів 5-6 класів), алгебра або геометрія (для учнів/учениць 7-9 класів), переглянути відео на цю тему та опрацювати підсумкову картку із коротким викладом найважливішої інформації до теми, прикладами розв'язання завдань.

Природнича освітня галузь

На початку навчального року вчителям/вчительками-предметникам рекомендуємо провести діагностику сформованості результатів навчання в ігровій формі (квест, вебквест), які логічно упорядковані в групи. Інтегрований квест / вебквест (фізика, хімія, географія, біологія) допоможе діагностувати сформованість результатів навчання і визначити «відправну точку», з якої необхідно розпочати новий навчальний рік.

Укладаючи навчальні програми до предметів природничої освітньої галузі, учителям/вчителькам-предметникам необхідно врахувати результати діагностики й передбачити досягнення учнями/ученицями результатів навчання комплексно (на кожному навчальному предметі з природничої освітньої галузі).

Використання інтерактивних симуляцій та віртуальних лабораторій. Однією з сучасних тенденцій у природничій освіті галузі є використання інтерактивних симуляцій та віртуальних лабораторій. Ці інструменти дозволяють учням та ученицям експериментувати / досліджувати, відпрацьовувати процедурні знання у контрольованому віртуальному середовищі. Учні та учениці можуть маніпулювати змінюючи дані, візуалізувати результати та розвивати практичне розуміння складних наукових явищ без обмежень і ризиків, пов'язаних з фізичними лабораторіями.

Поєднання реальних даних і тематичних досліджень. Ще одним із ефективних підходів до реалізації природничої освітньої галузі в освітньому

процесі є поєднання реальних наукових даних і тематичних досліджень. Пов'язуючи наукові концепції з реальним їх застосуванням у повсякденному житті, вчителі/вчительки можуть продемонструвати практичну значущість того, що вивчають учні та учениці на уроці. Наприклад, учні та учениці можуть аналізувати кліматичні дані, щоб зрозуміти наслідки глобального потепління чи досліджувати реальні осередки спалахів захворювань, щоб дізнатися про епідеміологію та стратегії громадського здоров'я щодо запобігання захворюванням. У 8 класі на уроках під час виконання практичних / проєктних робіт доцільно навчити самостійно вимірювати функціональні показники організму (об'єм легенів, координацію тощо), аналізувати результати, порівнювати їх із середніми віковими нормами та робити висновки про стан власного організму й окреслити шляхи їх удосконалення / підтримання.

Використовуючи відкриті достовірні джерела, запропонувати здобути дані про [кількість населення України](#) загалом та в різних областях за кілька років (наприклад, 2001, 2014, 2022). Побудувати стовпчасту або лінійну діаграму змін чисельності населення. Проаналізувати: у яких регіонах населення зменшилося найбільше та чому? Зокрема до цієї теми можна провести опитування та створити мовну мапу класу / школи. В контексті теми у малих групах доцільно провести короткі мінідослідження: наприклад, як Голодомор, Друга світова війна, Чорнобильська катастрофа, міграції 90-х або повномасштабна війна 2022 року вплинули на населення України? Обговорити: які наслідки мають подібні події для демографії (зменшення чисельності, переселення, мовні зміни, урбанізація тощо). Такі завдання розкривають практичну значущість

географії; допомагають сформуванню особистісного ставлення до історичних процесів і мовного розмаїття.

Перетворити фізику на детективне розслідування й навчити використовувати практично її закони в побуті, провівши цікаві лабораторні роботи, наприклад, «Електричне розслідування: Чому перегорає лампочка?» до теми «Сила струму, опір, Закон Ома». Дослідити, чому найчастіше перегорає лампочка саме при вмиканні. Пояснити, що відбувається зі струмом і опором у момент включення? Встановити, чи впливає тип з'єднання в люстрі (паралельне/послідовне) на це? Кожен розділ фізики у 8 класі, це цікаві, практичні завдання із життя, які допомагають учням/ученицям не лише зрозуміти теорію, а й «побачити» її в ролі в побуті та навколишньому світі.

На уроках хімії рекомендуємо проводити групові прості дослідження, які розкриватимуть закони хімії доступно й цікаво. Наприклад, обчислити молярний об'єм можна за допомогою газованої води, в якій CO_2 розчинений під тиском або розрахувати, скільки молекул кисню людина вдихає під час одного вдиху, використовуючи енциклопедичні джерела або онлайн-калькулятори для порівняння отриманих даних.

Такий підхід до навчання забезпечує розвиток умінь критично й системно мислити та розв'язувати проблеми, пов'язані із життям.

Гейміфікований навчальний досвід у природничій освітній галузі. Включення елементів гейміфікації (бали, таблиці лідерів і значки досягнень) підвищують мотивацію до навчання та залученість учнів / учениць на уроці. Наприклад, вчителі/вчительки можуть створювати інтерактивні вікторини та

головоломки, які свідчитимуть про досягнення результатів навчання учнями/ученицями, щоб перейти на наступний рівень або отримати винагороду.

Окрім вікторин, рекомендуємо впроваджувати складніші гейміфіковані завдання, зокрема квест-кімнати. Такі завдання передбачають роботу в групах, уміння критично мислити, оцінювати інформацію з різноманітних джерел, подану у різних формах. Наприклад, на уроці біології учням/ученицям необхідно розгадати таємниці, пов'язані з будовою клітини людини, щоб створити атлас клітин окремих систем організму.

Рольові ігри сприяють розвитку вміння проводити дослідження, брати участь у наукових дискусіях і приймати рішення тощо, спілкуючись вченими-дослідниками минулого / сьогодення завдяки інструментам штучного інтелекту.

Дослідницьке навчання. Дослідницьке навчання є підґрунтям ефективної реалізації природничої освітньої галузі. Працюючи в групах над компетентнісними завданнями / проєктами, учні та учениці вчаться ефективно комунікувати, обмінюватися різними думками та використовувати сильні сторони один одного для розв'язання природничих проблем.

Однією з ефективних стратегій реалізації спільних проєктів є групові дослідницькі завдання. Рекомендуємо педагогічним працівникам формувати для учнівства орієнтовну тематику до теми / тем. Наприклад, група може обирати тему дослідження або формулювати власну, визначати особливості його проведення, способи представлення результатів тощо.

Інформатична освітня галузь

Для успішного опанування курсу на кожному уроці інформатики класи діляться на підгрупи так, щоб кожен учень був забезпечений індивідуальним робочим місцем за комп'ютером. Поділ на підгрупи для проведення навчальних занять з інформатики, робототехніки, інтегрованого курсу STEM здійснюється згідно з Наказом МОН України №128 від 20.02.2002. Для досягнення результатів навчання важливим є також підключення комп'ютерного класу до швидкісного інтернету.

Звертаємо увагу на низку якісних цифрових рішень для очного, дистанційного та змішаного навчання. Освітня платформа «[ІТ-студії](#)» містить уніфікований контент для супроводження викладання курсу інформатики з 2 по 11 клас. Освітні матеріали розроблені відповідно до стандартів та концептуальних засад Нової української школи, і охоплюють всі змістові лінії курсу: цифрову грамотність, медіатворчість, обчислювальне мислення та програмування, аналіз даних моделювання, цифрове громадянство.

Для вивчення програмування створено ресурс [ЄPython](#) — безкоштовне україномовне середовище з простим і зрозумілим інтерфейсом. Для організації практикумів, олімпіад та інших змагань з програмування можна використовувати онлайн-платформи, наприклад [Qbit](#), [E-Olymp](#), [Algotester](#) тощо, навколо яких формуються спільноти учнівства, учителів/учительок, менторів та ентузіастів.

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь

Необхідність підвищення фінансової грамотності молоді – одне з пріоритетних завдань державної політики. Низький рівень фінансової грамотності не дозволяє більшості українським громадянам ефективно розпоряджатися своїми доходами та заощадженнями, правильно оцінювати можливі фінансові ризики. Вони часто стають жертвами фінансового шахрайства. Тому розв'язуванню даних проблем сприятиме шкільний курс «Підприємництво і фінансова грамотність» (8 клас) який впроваджується як обов'язковий предмет у всіх закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році.

Сучасний ринок праці створює постійно зростаючий попит на працівників, які поєднують високу професійну компетентність з творчими, управлінськими та підприємницькими здібностями, з бажанням і можливостями колективної роботи та навичками соціального спілкування. Таким чином, найефективнішим методом навчання стає «залучення в процес діяльності».

Рекомендується використання таких форм та методів активного навчання, як вирішення ситуаційних завдань, кейс-технології, дидактичні ігри, баскет-метод (імітація ситуації), інтерактивні методи «Мозковий штурм», «Круглий стіл», «Метод проєктів» та інші. Ці методи, форми та технології навчання спрямовані на формування навичок самостійного пошуку та аналізу інформації, розвиток навичок приймати відповідальні рішення у різних життєвих ситуаціях, уміння працювати в команді та висловлювати власну обґрунтовану думку на основі певних фактів. Основна відмінність кейсів від прикладів у тому, що приклади – це вигадані ситуації, а кейси – реальні події. Важливо використовувати сучасні методики навчання, які спрямовані на розвиток самостійної діяльності учнів та учениць, привчають їх творчо мислити та адекватно сприймати інформацію, яку отримують з різних джерел.

Для підвищення рівня фінансової грамотності може бути в нагоді [Талан — фінансова грамотність для вчителів і учнів](#). «Талан» — безкоштовна онлайн-платформа від Нацбанку України. Тут учителі/вчительки можуть:

- пройти сертифікований курс із фінансової грамотності (20–30 годин);
- отримати готові матеріали до уроків: презентації, тести, сценарії;
- підготуватись до викладання нового предмета «Підприємництво та фінансова грамотність»;
- долучитись до конкурсів, акцій, ігор із фінансової освіти.

Для 5–11 класів. Працює онлайн 24/7. Доступна з будь-якого пристрою. Платформа: talan.bank.gov.ua

Інтеграція теми енергоефективності — це крок до формування у молоді відповідального ставлення до енергоресурсів та сталого розвитку країни.

Ефективне навчання курсів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у 8 класі НУШ ґрунтується на врахуванні індивідуальних потреб учнівства, підтримці активного навчання та розвитку галузевих та ключових

компетентностей. Важливо, щоб учительство створювало умови для самореалізації кожного учня/учениці в безпечному й підтримувальному середовищі.

Технологічна освітня галузь

Навчальний предмет «Технології», що поступово впроваджується в закладах освіти України, формує якості, характерні для людини, здатної створювати матеріальні та культурні цінності, забезпечує технологічну підготовку здобувачів базової середньої освіти у процесі проєктно-технологічної діяльності. У час найскладніших випробувань для нашої країни, особливого значення набуває реалізація техніко-технологічного творчого потенціалу, що впливає на зростання конкурентоздатності та зміцнення оборони Батьківщини. Такий творчий потенціал формується у процесі здобуття технологічної освіти.

Зміст проєктно-технологічної діяльності з технологій необхідно усе більше пов'язувати з розв'язанням важливих проблем (збереження життя, ощадливе використання енергії, матеріалів та інших ресурсів, розвиток «зеленої» економіки, застосування штучного інтелекту, цифрових та інших сучасних технологій). Виконання учнями та ученицями завдань за зразком, шаблоном, готовим креслеником, за інструкцією чи вже розробленою технологічною картою не може вважатися творчою проєктною діяльністю. У процесі вивчення предмета «Технології» учні та учениці мають не копіювати вже створені вироби, а творчо ставитись до праці. Необхідно, щоб у процесі проєктно-технологічної діяльності учні й учениці здобували життєво важливі компетентності, збагачували власний досвід, критично мислили, розвивалися як творчі особистості.

Під час базового предметного циклу навчання необхідно приділити більше уваги розвитку технічного (понятійно-образно-дійового) мислення учнівства в процесі засвоєння нових термінів, пошуку ідей, вивченню графічної грамоти, засобів праці, основ техніки і технологій та реалізації проєктів з використанням найпоширеніших матеріалів, набуття досвіду здійснення технологічної діяльності та самозарадності в побуті.

Вивчення засобів праці, матеріалів і технологій має здійснюватися системно:

- від найпростіших ручних інструментів до механізованих і автоматизованих знарядь та роботизованих систем;
- від дослідження властивостей і використання природних матеріалів до застосування синтетичних матеріалів у процесі проєктно-технологічної діяльності.

У 8-х класах зміст навчання з технологій має передбачати читання і виконання технічних креслеників та інших графічних зображень об'ємних предметів, моделювання та конструювання об'єктів техніки з використанням методів аналогії, комбінаторних дій, методів розв'язування винахідницьких задач.

Доцільно запропонувати восьмикласникам таку тематику колективних та індивідуальних проєктів, у яких вони можуть проявити свої інтереси до техніки і технологій, розвивати технічну творчість. Важливо ознайомлювати учнів і учениць з моделюванням, конструюванням дронів, технологічними інноваціями, створювати нові можливості реалізації STEM та STEAM проєктів.

У процесі проєкто-технологічної діяльності необхідно звернути увагу на впровадження стандартів ISO, що сприятиме уніфікації графічної складової та забезпечить підготовку до складання технічної документації відповідно до міжнародних вимог.

Новий зміст технологічної освіти, що насамперед відображається в результатах навчання, має сприяти формуванню особистостей з інноваційним типом мислення, патріотів України, що бережуть рідну природу, творчо ставляться до праці, розвивають та ефективно застосовують технології.

Освітня галузь «Фізична культура»

Метою освітньої галузі «Фізична культура» є гармонійний фізичний розвиток особистості учня/учениці, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнівства до занять фізичною культурою і спортом.

Уроки фізичної культури в спортивному залі мають проводитися виключно з одним класом. Одночасне планування занять для двох або більше класів є порушенням Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Цей регламент був затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205 та зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 року за № 1111/35394. Якщо є крайня потреба проводити уроки фізичної культури одночасно для двох і більше класів, учень/учениця повинні перебувати в одній спортивній залі чи на майданчику, що належать до однієї вікової групи, для забезпечення їхньої безпеки. Більшість занять з фізичної культури рекомендується проводити на свіжому повітрі.

Модельна навчальна програма побудована за модульною системою, вона містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову. Змістове наповнення варіативного компоненту освітній заклад добирає самостійно із модулів, запропонованих модельною навчальною програмою. На вибір учнів/учениць упродовж року для 5–6 класів має бути запропоновано 12–16 варіативних модулів; для 7–8 (9 пілотних) класів учні/учениці мають опанувати 8–12 варіативних модулів. Для учнівства 9 класів, які не охоплені реформою «Нова українська школа» має бути обрано 3–4 варіативні модулі, а для 10–12 класів – 2–4 варіативні модулі упродовж навчального року.

Для добору варіативних модулів враховується наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення, гендерність, рівень безпеки та стан здоров'я здобувачів освіти, а також сезонність, коли заняття проходять на відкритих майданчиках чи у спортивних залах.

Для класів, що навчаються за НУШ вибір варіативних модулів учнем/ученицею відбувається кожної чверті/триместру із 3–5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їх особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнівства 5–6 класів визначаються 3–4 варіативні модулі; для 7–8 (9 пілотних) класів визначаються 2–3, які набрали найбільшу кількість вподобань учнів/учениць. Для учнівства 9–11 класів, які не охоплені реформою вибір варіативних модулів здійснюється в кінці попереднього класу, а в 10 – на початку навчального року.

З метою формування вмінь, необхідних для занять обраними варіативними модулями, на початку чверті/триместру, доцільно проводити цикл із 6–9 ознайомчих уроків з використанням одночасного або позмінного, колового методів. Доцільно на окремих ознайомчих уроках робити акцент (виділяти більше часу) на вивченні одного з обраних модулів. При цьому, обрані учнями/ученицями варіативні модулі, мають бути представлені на кожному уроці.

Зміні підлягає традиційна методика проведення уроку, за якої, діями вчителя/вчительки регламентувалося все: кількість повторень, темп, частота, амплітуда рухів, техніка виконання тощо, що не мотивує дітей до активного навчання, перешкоджає самореалізації, прояву творчості, формуванню компетентностей. Тому, необхідно переходити до реальної індивідуалізації навчання. Цьому сприяють можливості індивідуального вибору засобів навчання на кожному уроці, використання навчального матеріалу різного ступеня складності за змістом, самостійний вибір учнями/ученицями кількості повторень, амплітуди, темпу виконання тощо, відповідно їх інтересам та можливостям. Зміна методичних прийомів сприятиме формуванню компетентностей та здатностей їх застосовувати в різних життєвих ситуаціях і вимагає від учителя / вчительки застосування компетентнісного, проблемного, діяльнісного підходів, відповідних педагогічних методик використання засобів фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та ігрової діяльності.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. № 518/674 учнів / учениць скеровують за станом здоров'я до основної, підготовчої та спеціальної медичної групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до

підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель/вчителька фізичної культури.

При організації фізкультурно-оздоровчої діяльності учні та учениці можуть залучатися не лише як учасники, але й як організатори, інструктори, консультанти, сценаристи, судді, волонтери, ведучі, асистенти, хронометристи, секретарі, оператори, журналісти тощо.

Захист України

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 та інших нормативних документів.

Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як визначено в Конституції України (ст. 17, 65), – захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» початкова загальновійськова підготовка громадян України здійснюється з метою формування у громадян первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної

свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Початкова загальновійськова підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання.

Рекомендуємо враховувати, що відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (у редакції Закону України від 22.05.2024 № 3724-IX), під час організації та здійснення підготовки громадян України до військової служби, у тому числі шляхом викладання навчального предмета «Захист України», **не допускаються будь-**

які форми дискримінації, зокрема за ознакою статі. У цьому контексті рекомендуємо відмовитися від практики формування окремих навчальних груп для хлопців та дівчат — усі здобувачі освіти мають навчатися в рівних умовах.

У 2025 році МОН України, аби повною мірою реалізувати завдання щодо забезпечення якісної початкової загальної середньої підготовки та формування стійкої громадянської ідентичності, розпочало оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України». У межах зазначеного оновлення було розроблено модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, запропоновано новий підхід до викладання зазначеного предмета та виділено кошти на формування відповідного навчального простору.

Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» була розроблена відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти та погоджена в Міністерстві оборони України (лист від 17.04.2024 № 1/6787-24). Наказом МОН України від 08.08.2024 № 1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти та науки України». Викладання за цією програмою реалізується в рамках Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України».

Відповідно до змін, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 890, у Типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти III ступеня (затвердженій наказом МОН від 20.04.2018 № 408), **на вивчення предмета «Захист України» у 10–11 класах передбачено 2 години на тиждень** (раніше 1,5 години). На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин (інваріантний складник) на тиждень.

Заклади освіти, які долучилися до Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/ інтегрованого курсу «Захист України» (далі – Освітній проєкт), здійснюють викладання відповідно до модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Заклади, що не долучилися до Освітнього проєкту, здійснюють навчання за програмами:

«Захист України. Рівень стандарту». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти;

«Захист України. Профільний рівень». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти.

Суттєвою загальною рисою модельних навчальних програм, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів і засобів навчання, розподіл годин, відведених на вивчення модулів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їх вивчення), учительство здійснює самостійно.

Міністерством освіти і науки України були надіслані роз'яснювальні листи щодо організації освітнього процесу, передачі педагогічного навантаження, міжбюджетних трансфертів, укладання договорів між закладами освіти. Зокрема, лист МОН від 11.07.2025 № 1/17006-25 містить зразок договору про надання освітніх послуг між закладами освіти, а також зразок відношення щодо передачі освітньої субвенції. У документі акцентується увага на необхідності своєчасного оформлення документів про передачу годин, узгодження мережі, організацію харчування та підвезення здобувачів освіти до Осередків.

Окремо інформуємо, що для цілей територіального планування та координації розгортання Осередків підготовлено Алгоритм створення Осередків для викладання навчального предмета «Захист України», у якому систематизовано кроки для органів місцевого самоврядування, закладів освіти та органів управління освітою. Документ містить критерії щодо кількості учнів та учениць, вимоги до матеріально-технічної бази, принципи визначення базових закладів, орієнтовні розрахунки педагогічного навантаження та пропозиції щодо фінансування і співфінансування діяльності Осередків. Рекомендуємо керівникам органів управління освітою, територіальних громад і закладів, у яких планується створення або функціонування Осередків, користуватись зазначеним документом як орієнтиром для дій.

Крім того, в межах реалізації практичних модулів, у співпраці з Командуванням Сил підтримки Збройних Сил України, надано дозвіл на використання **оригінальної топографічної карти** для викладання модуля 5 «Орієнтування на місцевості та інженерна фортифікація» (лист МОН від 10.06.2025 № 343/13385). Електронна версія карти доступна для завантаження за відповідним посиланням у листі.

Також з метою уніфікації фізичної підготовки в рамках курсу «Захист України» рекомендовано до використання **єдиного смугу перешкод**, що відповідає додатку 5 до Інструкції з фізичної підготовки у системі Міністерства оборони України. Її структура та вимоги подані у відповідному додатку до роз'яснювального листа МОН і можуть використовуватися при облаштуванні територій Осередків.

З метою належного організаційного забезпечення освітнього процесу, при викладанні навчального предмета «Захист України» слід урахувати положення наказу Міністерства освіти і науки України від 07.06.2024 № 671 «Про затвердження змін до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти», відповідно до якого поділ класів на групи здійснюється з **розрахунку 8–15 осіб у групі**. Звертаємо увагу керівників закладів освіти на важливість дотримання цієї норми для забезпечення належної організації практичних занять та безпечного освітнього середовища.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у старшокласників повинне здійснюватися на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за

доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Зокрема через знайомство учнів та учениць із історіями Захисників і Захисниць України, що реалізують свій оборонний талант у різних підрозділах сил оборони, а також аналіз військових операцій та ходу сучасної війни, що веде російська федерація проти України.

Ураховуючи зазначене, вимоги модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» та Освітнього проєкту, необхідність створення навчального простору, забезпеченого зокрема необхідним обладнанням, та сучасний запит учнів та учениць на практичні навички, вивчення предмета «Захист України» має здійснюватися на базі осередків викладання навчального предмета «Захист України» у закладах освіти (далі – Осередок).

Під час організації навчального процесу варто зосередити увагу саме на практичному складникові предмета (до 80 %), а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перерахуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень, відпрацюванні навичок стрійової підготовки тощо.

З метою створення належного навчального середовища, здатного забезпечити ефективну реалізацію практичних форм навчання, у 2025 році оновлено Типовий перелік засобів навчання та обладнання для забезпечення викладання предмета «Захист України». Зазначені зміни затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 963, яким викладено в новій редакції Таблицю 1 Переліку. Оновлення передбачає перегляд позицій обладнання, деталізацію за призначенням (тренувальне, демонстраційне, симуляційне), а також врахування модульної структури модельної програми. Рекомендуємо керівникам закладів освіти, на базі яких створено Осередки, ознайомитися з оновленим переліком та враховувати його під час планування закупівель і організації освітнього середовища.

Для ефективного викладання навчального предмета «Захист України» та впровадження вищезазначеного рекомендуємо кількість уроків, передбачених навчальним планом для вивчення цього навчального предмета протягом місяця, проводити на базі Осередку в межах 1–2 навчальних днів на місяць.

Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захисту України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки оборони за погодженням з їх керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

Ветерани війни, які виявляють зацікавленість у викладанні навчального предмета «Захист України», можуть скористатися передбаченим механізмом професійної адаптації, що включає проходження відповідного підвищення кваліфікації та укладення тристороннього договору між закладом освіти, ветераном та структурним підрозділом з питань ветеранської політики. Такий формат взаємодії створює організаційне підґрунтя для офіційного працевлаштування ветерана на посаду педагогічного працівника та передбачає послідовне проходження етапів адаптації, супроводу й підвищення кваліфікації згідно з чинним законодавством. Детальніше з процедурою працевлаштування

та вимогами до кандидатів можна ознайомитися у Методичних рекомендаціях, затверджених спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Міністерства у справах ветеранів України від 17.06.2025 № 868/483.

З метою підготовки педагогічних працівників, які працюватимуть в Осередку, рекомендуємо пройти таким педагогічним працівникам підвищення кваліфікації у 2025/2026 навчальному році за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16.08.2024. № 1151.

Окрім загальної програми підвищення кваліфікації, для педагогічних працівників, які викладають окремі модулі навчального предмета «Захист України», розроблено і рекомендовано до впровадження спеціалізовані типові програми підвищення кваліфікації. Зокрема, наказом МОН від 15.05.2025 № 736 затверджено програму підвищення кваліфікації за темою «Основи стрілецької та тактичної підготовки», яка охоплює практичні навички щодо використання стрілецької зброї, тактичного спорядження, орієнтування на місцевості та дій у малих підрозділах. Водночас наказом МОН від 06.05.2025 № 686 затверджено типову програму «Основи пілотування БпЛА мультироторного типу із системою FPV», що спрямована на формування у вчителів/вчительок базових та розширених компетентностей у сфері роботи з безпіотною авіаційною технікою, яка впроваджується до змісту нового інтегрованого курсу. Рекомендується враховувати зазначені програми при плануванні професійного розвитку педагогічних працівників, які викладають відповідні модулі.

Відпрацювання практичних навичок в межах вивчення предмета може відбуватися під час навчання в осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів. Рекомендуємо організовувати навчально-польові збори за умови їх проведення у 10 класі наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їх проведення визначається закладом освіти, де створено Осередок.

Для проведення практичних занять та навчально-польових зборів з навчального предмета «Захист України» можна використовувати базу закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ресурсних центрів, центрів підготовки населення до національного спротиву, добровольчих формувань територіальної громади, а також інститутів громадянського суспільства.

Здобувачі освіти, які належать до чинних, згідно з законодавством України, релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю або має інші обмеження, що поширюються на відпрацювання практичних навичок, передбачених програмою навчального предмета «Захист України», вивчають предмет за індивідуальним навчальним планом, який розробляє заклад освіти за поданою особистою письмовою заявою батьків (законних представників).

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя / вчительки та здобувачів освіти. Під час відпрацювання практичних навичок, що передбачають активні рухи, переміщення та пересування предметів, рекомендовано заохочувати учнівство носити зручний

одяг та взуття, які не сковують рухів та не створюють ризиків травмування під час занять.

Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується їх чіткою організацією, суворим дотриманням заходів, що визначаються статутами, курсом стрільб, відповідними керівництвами та настановами. Обов'язковими є інструкції з безпеки для учнівства, затверджені керівником закладу освіти, під час проведення різних форм практичних занять та запис в графі журналу зміст уроку про проведення інструктажу з початком заняття. Керівники закладів освіти зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування учнівства, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до відома учнів та учениць. Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на учителів / учительок навчального предмета «Захист України».

Учителям і вчителькам навчального предмета «Захист України» рекомендовано використовувати такі інтернет-ресурси:

Навчальний курс «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів» (EORE) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eoreplatform.web.app/dashboard>

#ВБЕЗПЕЦІ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://safe.ed-era.com/>

G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sprotyvg7.com.ua/>

ТССС / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tccc.org.ua/>

ВСЕ ПРО МІННУ БЕЗПЕКУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bezpeka.info/>

Електронна військова бібліотека / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html>

Курс тактичної медицини СБУ: протокол ТССС, алгоритми MARCH та PAWS/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=T58mNfJ1Y4c>

Курс «Застосування технологій в умовах війни» створено в межах проекту «Victory Drones» за сприяння Центру підтримки аеророзвідки UAV101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+UAV101+2022_T2/home (курс закритий для загального доступу, для отримання доступу потрібно писати на пошту muro.verde@dignitas.fund).

Інженер БПЛА. Базовий курс. Цикл відеолекцій на такі теми: класифікація дронів, будова дрона, поломки / ремонт, а також теорія – основи аеродинаміки, метеорології тощо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+UAV_EB101+2023_T3.

Інженерний курс «Народний FPV». Присвячений збірці 7-дюймового FPV дрона (базова будова, підбір інструментів, комплектуючих, пайка, збірка тощо). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+FPV101+2024_T1.

«Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн симуляторів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lifesaversim.com/ua/home-ua/>.

Сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.icrc.org/ua/>.

Курс «Історія українського громадянського суспільства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about>.

Курс «Єдина Україна: становлення національної ідентичності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about>.

Академія стійкості. Онлайн-ресурс у підтримку плекання стресостійкості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://resilience.k-s.org.ua/>.

Психологічна допомога під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kmopsy.blogspot.com/p/blog-page_65.html.

Курс «Демократія vs Авторитаризм», Майбутні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maibutni.com.ua/democracyvsauthoritarianism/>.

Мобільний додаток Drill. Безплатний для всіх, хто знаходиться в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://appdrills.com/uk/>